

felé a mélységek felé, a hol tapogatózva felismertük a szekerek tömkelegét és a felváltandó ezred előcsapatát. Elmentünk egy csoport barakk mellett, a mely el volt szórva a krétás sziklapart lábánál, a melyet ott láttunk kirajzolódni a tér fekete köreiben. Lövészek közeledtek, sokasodtak mindenfelől, agyúddörgések reszkettek lábaink alatt és fejünk fölött.

Hirtelen egy szűk földtorok előtt találtam magamat, a melybe a többiek egyenként el-tűntek.

— Ez a lövészárk — súgta egy ember, a ki utánam jött. — Az elejét látni, de sohasem lehet látni a végét. Hát csak előre.

(Folytatása következik.)

Az olvasóhoz!

Lapunk a mai számmal újra megindulván, az esztendő hátralevő idejére

új előfizetést nyitunk.

Ebben az évben hat számunk fog megjelenni. E hat szám

előfizetési ára 15 korona.

Kérjük olvasóinkat, sziveskedjenek előfizetési díjait kiadóhivatalunknak mielőbb be-
küldeni, hogy az expedicióról gondoskodni tudjunk.

LEŐZÁBOLKOR
MŰZEM KÖNYVTÁRA

A „Vasárnapi Ujság” kiadóhivatala
Budapest IV., Egyetem-utca 4.

IRODALOM ÉS MŰVÉSZET.

Az elsodort falu. Szabó Dezső két-kötetes nagy regényét most igen sokan olvassák, nemcsak azért, mert körülbelül az egyetlen nagyobb igényű új magyar szépirodalmi könyv, hanem azért is, mert a tartalma erősen benne úszik a mai napok így adott politikai sodrában. Politikai regény, vállalt célja szerint a magyarság tragédiáját próbálja egy nagy képen összefoglalni, megmutatni belső romlásunk okait s talán utat is mutatni, a melyen ebből a romlásból kiküzdhetnők magunkat. Az összes társadalmi osztályokat sorra veszi és sujtó kritikát mond róluk: mindennél csak romlottságot, elgyengült erőt, testi-lelki betegséget lát: a parasztság fél-állati öntudatlanságban, pálinkaszagu lelki eltompultságban él, a vidéki középosztály, a paraszok hivatott vezetői, a papok, tanítók, mind csupa felszínes műveltségű vagy teljesen műveletlen, erkölcsileg beteg, alkoholba fúló moralitási félemler a züllés határán, vagy azon már jóval túl, a fővárosi intelligencia csak az üzlet után rohan s óváran, a vezető osztályok a nemzet igazi érdekei, a társadalmi és kulturális haladás iránt teljesen közömbösen csinálják a maguk kis hatalmi játékaikat. Az író a düh lendületével ontja ki magából azokat a képeket, a melyekben ezt a bomlást mutogatja előttünk, szinte úgy érezzük, mintha valami pathologikus gyönyört találna a megdöbbentő, undorító és szegényteljes képek részletezésében. A romlott magyarsággal szemben odaállítja a hidegen számító, üzletileg szoros fegyelmet tartó zsidóságot, a mely a magyarság tejlőlét leszedi magának. A regénynek ez a zsidóellenes tendenciája bizonyára nagyban hozzájárul mai népszerűségéhez, de ennek nem az az egyedüli tényezője. Szabó Dezsőben van valami igen erős impulzus, a mely izgatottá, de egyúttal szuggesztív is teszi azt, a mit mond. A szavak, a képek egymás hegyin-hátán torlóva rohannak, roppant feszültségek és sivar ellankadás véglelei közt hanyódnak a regény, folyton látjuk az író küzködését mondanivalójával, érezzük, hogy egész lélekkel csinálja, a mit csinál, néha szinte az önkivételig izgatja magát s végig játszza az érzés egész skáláját az egyszerű, nyugodt elbeszélés ritka pillanataitól fogva a magából kikelt és önmagát túlkiabáló rekedt üvöltésig. Embert látunk a regény mögött, a ki minden fenntartás, minden szemérmesség nélkül, a műveltség minden önfegyelmét elhajtva tárja ki az olvasó elé a maga vulkanikus lényét: az írónak ebben az önmagával, témájával és a művészi forma rá nézve leküzdhetetlen nehézségeivel való harcával játszunk le előttünk, mint egy izgalmas dráma, a melynek lehetetlen nem kerülni hatása alá. S ez az író, a ki így kitarja magát előttünk, beteg lény, tele abnormitással, a látásnak s a reagálásnak megdöbbentő elferdüléseivel. Betege a gyűlöletnek, a dühnek, az egész világot elárasztja gyűlöletével és minden embert betegnek, az örültség és moralisanitvány szélén álló-

nak lát. Nincs alakja, a kibe bele nem oltotta volna a saját betegségét, — illetoleg csak az ilyen beteg lelkeket tudja megrajzolni: Farscsdy Jenőt, a jobbra hivatott, tehetség, de methetetlenül elzüllött kálmánista papot, Kurucz Ilonát, a házártsos, gonosz hárpia talusi tanítónét. A mikor egészséges, erős, harmonikus lelket próbál megkonstruálni, mint János alakjában, a kiben a magyar erőt, a magyar egészséget, a magyar jövőt akarta megismeríteni, írói ereje teljesen cserben hagyja, az alaknak nincs semmi kontúrja, absztrakt elgondolás marad, az élet minden színe nélkül. Farkas Miklós alakját sem bírta megcsinálni, egy-egy helyzetben egy-egy mozdulatát eltalálja, de az egész alak érthetetlen zűrzavar, néha pedig egészen naiv konstrukció. A nőket nem ismeri: nőalakjai, élükön Judittal, levegővel bélelt, élettelen bábuk, a kiket az író szeszélye rángat pocsoljáról pocsoljára. A szerelem titka — titok maradt az író számára; szerelmi jelenetei vagy naiv, realitás nélküli elképzelések, vagy a szerelemnek csak legalantasabb formáiban tapasztalt ember romlott fantázia-képei. A mint valamely alak meg-elevenítéséhez valami pozitívum: szeretet, gyön-gédség, megerőítő együttérzés kellene, ott megakad az író. A jó emberekkel nincs benne kongenialitás, a komplikált, gazdag egyéniségek megértéséhez a lélektani szintéren ereje hiányzik belőle. A regény a legegyszerűbb könyvek egyike, két-három részlete ragyogó írói képességgel van megírva, némely motívumot, emberi vonást finom megértéssel pillant meg és rögzít le, de aztán egész fejezetek következnek, a melyek olvasáskor sivatagban érzi magát az ember. Az első kötetben jóformán mindent elmond, a mi mondanivalója van, a második kötetre csak töredékek maradnak s ennek a második kötetnek a második fele már kiábrándító vergődés: az író már kész van témájával, de nem bírja befejezni és nyújtja tovább, pedig csak üres szavakat tud már adni. A stílus is olyan, mint az író maga: izgatott, túlszűfolt, a kifejezéssel erőszakoskodó, sajátos módon merev és ugyanazokat a kifejezési formákat modorosán ismétlő. Nem egyszer olyan izgatott az író, hogy írni-tudása teljesen elhagyja, ilyenkor dadog és akadozik, semmiképpen sem bírja magát kifejezni. Az a brutalitás, melyet az alakjaival s általában az emberekkel szemben tanúsít, megnyilatkozik írásmódjában is: nemcsak a magyar irodalomban, de a világirodalomban sem tudunk példát az ilyen durva beszédmódra. A regény politikai tekintetben tagadhatatlanul rámutat a magyarság nem egy betegségére, bűnére és veszedelmére. — ebben nem eredeti ugyan, mert a magyarság sorsáról és helyzetéről való koncepciója egészében véve Nagy Endre politikai költészetének parafrazisa, de megvan az az érdeme, hogy sokszor úgy hangzik mint valami vészkiáltás, melyre megdöbbenően kell a magyaroknak felfigyelni. Irodalmi tekintetben, ha leszámítjuk a regényből azt, a mi benne reminiscenzia Móricz Zsigmondra, egy egészen sajátos írói típust láthatunk benne igen jellegzetesen kifejeződe: egy rendkívüli írói tehetséget, a mely önmagában összeomlik a saját harmonizálatlanságán, az emberi és művészi fegyelem teljes hiányán és még inkább moralitásának roppant fogyatkozásain.

HALÁLOZÁSOK.

Elhunytak a proletárdiktatura alatt, a kiknek haláláról nem volt szabad az újságokban megemlékezni, a következők:

Idősb Hollán Sándor, nyug. államtitkár, a postatakarékpenztár volt igazgatója, 77 éves korában és fia Hollán Sándor, a kereskedelemügyi minisztérium államtitkára. Meggyilkoltattak.

Aggházy Gyula festőművész, május 15-én, 69 éves korában.

Berczik Árpád író, jul. 17-én, 77 éves korában. Dr. Csányi Gusztáv ügyvéd, április 30-án, 58 éves korában.

Dobsa Miklós kivégzett ellenforradalmár huszárszázós, május 31-én, 19 éves korában.

Báró Eötvös Lorándné, április 8-án, 66 éves korában.

Dr. Eötvös Károly író, április 8-án, 76 éves korában.

Báró Eötvös Loránd egyetemi tanár, április 9-én, 71 éves korában.

Dr. Ferenczy Zoltánné, egyetemi tanár neje, április 9-én, 58 éves korában.

Gerenday László, a belga halókocsi-társaság igazgatója, 68 éves korában.

Herczeg Géza kivégzett magánhivatalnok, jun. 24-én, 42 éves korában.

Kiss György szobrászművész, április 30-án, 67 éves korában.

Dr. Kovald Emil vegyész gyáros, május 1-én, 58 éves korában.

Johanovics Sándor temesmegyei főispán, április 30-án, 59 éves korában.

Lemberkovics Jenő kivégzett tüzérszázados, jun. 24-én, 34 éves korában.

Mesterházy Kálmán festőművész özvegye, április 18-án, 83 éves korában.

Mildner Ferenc kivégzett százados, június 24-én, 38 éves korában.

Madarasy Pál árvaszéki ülnök, augusztus 3-án, 66 éves korában.

Nikolényi Dezső kivégzett rendőrfogalmazó, jun. 24-én, 22 éves korában.

Dr. Navratil Imre egyetemi tanár, április 1-én, 85 éves korában.

Óváry Lipót főlevéltáros, április 3-án, 90 éves korában.

Odessalchi Erba Hugó herceg nagybirtokos, május 29-én, 76 éves korában.

Dr. Páry Sándor szepesi püspök, március 24-én, 71 éves korában.

Petri Elek, református püspök neje, jul. 23-án, 65 éves korában.

Báró Szentkereszty Béláné, augusztus 18-án, 65 éves korában.

Stenczel János kivégzett ügyvéd, április 23-án, 34 éves korában.

Szuppán Vilmosné, kereskedelmi akadémiai igazgató neje, augusztus 11-én, 62 éves korában.

Dr. Toldy László fővárosi főlevéltáros, március 25-én, 73 éves korában.

Thék Endre nagyiparos, június 9-ikén, 77 éves korában.

Sztelehó Andrásné, szül. Sárkány Aurélie, október 6-án, 94 éves korában.

Waldhauser Adolf vasnagykereskedő, jun. 8-án, 77 éves korában.

Várkonyi Bálint, kivégzett dömsödi malomtulajdonos, április 23-án, 52 éves korában.

Zöldi Márton író, április 25-én, 66 éves korában.

Gróf Zichy Andor nagybirtokos, 55 éves korában.

Báró Harkányi Frigyes nagybirtokos, Szirákon, 90 éves korában.

Szemere Miklós az ismert sportférfi, 62 éves korában, Bécsben.

Gróf Dessewffy Aurélie, szül. Károlyi Pálma grófné, április 18-án, 69 éves korában, Büdzent-mihályon.

Berend Miklós gyermekorvos, június 24-én, 45 éves korában.

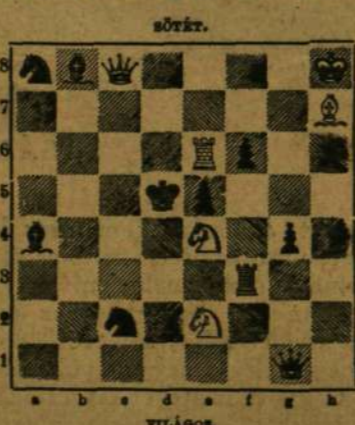
Szerkesztői üzenetek.

Kétkedő. Nincs igaz a gyanúsításával; mi a kézirátokat, akármily ismeretlen ember küldi is be, mindig szeretettel olvassuk s érdemük szerint bíráljuk el. Semminek sem örülnénk jobban, mintha alkalmunk volna eddig érvényesülésükben gátolt új tehetségeknek utat nyitni, — csak hogy ezeknek valóban tehetségeknek is kell lenni.

Agyúlvész az éjszakában. Nem azt mondja el, a mi a témájában elmondani való, melléje beszél a témának. Az írók az az igazi próbája: meg tudjese fogni s ki tudjese fejezni a téma magva körüli gondolatok közül épen azokat, a melyekre célja szerint szüksége van.

SAKKJÁTÉK.

3140. számú feladvány Korohmáros Endrétől.

Világos indul és a második lépésre mattot ad.

KÉPTALÁNY.

A Vasárnapi Ujság 22-ik számában megjelent képtalány megfejtése: Ecsületesnek munka a kegyere.

Felolós szerkesztő: HOITSY PÁL.
Szerkesztői iroda: IV., Vármegye-utca 4.
Lapkiadó tulajdonos: Franklin-Társulat IV., Egyetem-u. 4.

30. SZÁM. 1919. (66. ÉVFOLYAM.)

SZERKESZTŐ
HOITSY PÁL

BUDAPEST, NOVEMBER HÓ 16.

Szerkesztői iroda: IV., Vármegye-utca 11.
Kiadóhivatal: IV., Egyetem-utca 4.

Előfizetési ára: Októbertől december végéig 15 korona.
Egyes szám ára 2 korona.

Külföldi előfizetésekhöz a postailag meg-
állapított viteldíj is csatolandó.

GRÓF TISZA ISTVÁN.

Koller utóda Szenes felvétele.

SZEGEDI EMMA, SZINÉSZNŐ.

REGÉNY. — IRTA MOLY TAMÁS.

(Folytatás.)

Emma szíve tele volt keserőséggel; maga elé meredt; hallotta, Borbáth mit mondott, és nem foglalkozott vele. Rázta az idegesség. Szeretett volna túllenni mindenben. Ha megsemmisülne; ha már vége lenne mindennek! Minek él? Mit hoz neki az élet? Van barátja, meghittje, a ki veleérez? Borbáth? Férfi, végül a karjaiba akarja zárni és... és... utálatos! Elpusztulni! Az a gonosz ember de megmérgezte az életét! Ujra meg újra! És nem hagyja békén. Ráront, mint egy dühödött állat, és!...

Utálta magát, mintha beszennyezték volna. Nem bírta ki tovább a szobában. Vette a kabátját, kalapját. Kimenni, ki az utcára és el innen! Csak már utazhatnék, csak már ne volna itt!

Az ebédlőben Etelka kérdezte: — Emma néni sétálni megy? Szabad nekem is jönnöm? Elvisz magával? — El kell mennem, kislányom, dolgom van... Nem sétálni... visszajövök, mingyárt visszajövök, Etelkám.

Kisietett az utcára. Jobbra fordult, az utca alsó vége felé, nehogy a Fő-térre érjen, s kollégával találkozzék. Eppen be akart fordulni a szomszédos utcába, a mikor egy elfulladó hang szólította:

— Emma! Ne szaladj! Emma!

Ilon sietett utána. Emma megállt. Mások örült, ha látta Ilont, szerette törhetetlen jó kedvét, ragyogó vidámságát, de most bántotta, hogy barátja rávalált.

— Ejnye édesem, úgy szaladsz, mintha üldözne a tatár meg a török együttvéve, pedig csak én vagyok, jó reggelt, drágám, nézd, lthegek, úgy futottam utánad! — És megölelte, megcsókolta Emmát. — Siettem hozzád, mert majd hanyatt estem, a mikor olvastam a plakáton, hogy te búcsufelépés, édes szívem és ez belém vágott mint derült égből a tüzes istennyila, hogy lehet ez? monddok, mert én nem tudok semmiről semmit, de nem is törtem a fejemet, hanem rohantam hozzád, hát a mint befordulok az utcába, látlak vágatni, no, monddok, ennek a fele se tréfa, utána! s a mikor már majdnem eltűntél előlem, mégis csak muszáj volt szipolni, mert nem tudhatom, hová rohansz, no ne nézz reám olyan szomorúan, mehetünk erre is... — Karját Emma karjába fűzte; tovább mentek.

— Szólj már egy szót, édesem, hát mi is van azzal a búcsufelépéssel, remélem, nem komoly dolog, hanem üzleti fogás, hogy ez a derék nép csak jöjjön a színházba, hadd legyen zsufi ház, ránk fér, igaz-e és van belőle valami hasznod? remélem nem hagyod az egészséget a dirinek, ha már te csinálsz telt házat, neked is dukál belőle egy kis jövedelem, nem igaz? ejnye szólj már egy szót, te!...

— Van belőle hasznom. Megegyeztem a direktorral, hogy elenged.

Ilon magához rántotta Emmát, úgy nézett az arcába:

— No, már meg tréfálsz?! el akarsz menni tőlünk, igazán, szólj már, mondd már, mi ütött beléd?!

— Elmegegyek.

— Elmegy? Aztán hová megy? és ezt a direktor tudja és felbontja a szerződésedet, hogy te kényelmesen elmehess? micsoda pupák ez a direktor, te jóisten, micsoda agyalágyult, hogy el hágy menni, aztán hova is megy te? hogy téged el hágy menni, a helyett hogy megtenne mindent, még a lehetetlent is, csak hogy téged ide láncozjon és az ilyen mer direktoroskodni, te jóisten, a ki három „búcsufelépésért” elereszti a legjobb színésznőjét és mondd már, hová is megy te, ha elereszt, hát ez igazán, ez már igazán!...

— Nem tehetted másképpen, — magyarázta Emma csöndesen. — Ha nem ereszt, mégis megyek. Ide nem láncozhat, nem kény-

széríthet, hiába minden. Ha én egyszer menni akarok, akkor megyek.

— Persze, persze, ha te menni akarsz... de hát miért akarsz menni, mondd édesem, miért akarsz menni, hiszen nincsen semmi okod, itt te vagy az első, itt az történi, a mit te akarsz, ez nem szemrehányás, tudod, ez elsősorban a társulatnak jó, de miért akarsz menni, nekünk van belőle hasznunk, elismerem, de éppen azért nem tudom megérteni, ó édes szívem, nem vagyok vak, látom, hogy történt valami, tegnap óta már olyan szomorú vagy, olyan levert vagy, olyan tönkrement vagy, a milyennek eddig sohasem láttalak, de nem tudom, hogy mi történt, csak látom, hogy valami nagyon ráment a szívedre és ezért mondom, hogy nem jól teszed, mert nincsen a világon semmi, de semmi, a miért érdemes lenne bántódnod, vagy búsulni, vagy tönkremenni, ott egye meg a fene az egész mindenséget, mondd már meg, hogy mi lett? és meglátod, mingyárt jobban leszel, könnyebb lesz a lelked, mintha csak egy nagy darab malomkő hullt volna le róla, mert az ilyen aljas bántózkodás rosszabb mint a malomkő, úgy tönkretöri az embert, hogy csuda, de ha elmondod, be fogod látni, hogy az egész csak egy nagy butaság, a miért igazán nem érdemes még csak egyetlen szál ősz haját se termelni, te édes bús szívecsikém, én mondom neked, a kit a rossz-sors már úgy meggyömöszkölt, hogy más ember nem egyszer, tízszer is belepusztult volna és nézz meg engem, semmi bajom, ott egye meg a ránczos fene azt a sok mindenféle komisszágot, de én nem leszek az áldozata! édes lelkem, szólj már egy szót, ne hallgass olyan kegyetlenül, hallod-e!...

Emma bánatosan mosolygott, gyöngéden megsimogatta Ilon arcát, vállat vont:

— Szólanék, de mit mondjak? Te kedves, vigasztalni próbálsz; tudom: szeretsz, tudom: szívesen vennéd magadra az én keresztet és segítenél hordani. S elhiheted, én szívesen hagyom, hogy segíts... De hiába. Van ember, a kin nem lehet segíteni, s én, látod, ilyen vagyok.

— Jaj! jaj! jaj! miket beszélsz, miket beszélsz, rossz hallgatni, isten bizony! hogyan van az, hogy egy ilyen okos nagyszerű asszony mint te, ilyen ostobaságokat tud fecsegni szomorú ábrázattal, már én csak kimondom őszintén a hogyan gondolom, mert fiam, akármilyen okos és tehetséges meg nagyszerű teremtés vagy, azért hidd el, vannak dolgok, melyekhez én is nemcsak értek, hanem ezerszer jobban értek, mint te, s ehhez tartozik elsősorban a nagyszabású pofozkodás az étellel, s nagyon kérlek, hidd el, a mit most monddok, hogy mindez szószertint így van: az étellel én sokkal jobban tudok végezni, mint te, mert nekem megvan az a tehetségem, hogy nem tűröm megáhdással az élet rúgásait, hanem valamiképpen buzgón visszarúgok, mert ezt így jobban szeretem és ha valaki nagy fittyre rászatt tett velem, én bizony nem kímélek se költséget, se fáradságot, de iparkodom meghálálni még pedig alaposan, annak a hitványnak a hozzám való komisszáját és nini, eről jut eszembe, azt hallottam, hogy tegnapelőtt este itt járt a te élet párja, szegény czimborám, bizonyosan azért volt itt, hogy neked örömet szerezzen, de már reggelre eltűnt és talán vele függ össze az a hirtelen elhatározásod?

Emma bólintott: ve! Kellte felnie, mert Ilon könyörtelen volt.

— Nem akarok beleavatkozni a dolgodba, ha te magad nem kívánod... és látom, nem kívánod, ez rosszúl esik nekem, de azért mégis szeretlek és csak azt mondom, hogy nincsen kerek e világon férfi, a kiért érdemes lenne meghozni a legkisebb áldozatot is, esküszöm

neked mindenre, a mi szent, hogy ez így van, ez a színtiszta igazság, ezt én tudom, ennek a bölcsességemnek megadtam az árát, nem kaptam ingyen, mert az ember ebben a keserves életben semmit se kap ingyen, tehát hidd el, hogy a férfi egytől-egyig czéges gazember, ámbár akad olyan is, a kiről ez még nem derült ki, de ebből mi következik? ebből csak az következik, hogy a legnagyobb ostobaság, ha egy asszony áldozatot hoz az olyan férfinak, a kiről már jaj de nagyon kiderült, hogy dísz és virága lenne a legelőkelőbb akasztófának, de ez nem akar gonosz czélzás lenni, édesem, csupán leplezetlen rámutatás a te szomorú esetedre és ha te azért mégy el innen, mert az a Jó János így akarja, akkor... akkor... te jóisten! nem is tudom, hogy mit mondjak!

Ilon kipirult haragjában és szikrázó szemmel nézett a bágyadtan mosolygó Emmára, a ki némán hallgatta barátja kifakadásait. És mert Emma most sem felelt, Ilon vadul felkiáltott:

— Kést a hasába!

Emma felkaczagott, mire Ilon elragadtatva borult a barátja nyakába.

— Ha tudnád, milyen szép vagy, milyen elragadó vagy, a mikor így elneveted magadat! nagyon sokszor nevetnél.

— És összecsókolta örömeiben. Tovább sétáltak.

— Mondd csak, édes czimborám, hová sietnél innen? de szólj már egy szót, az isten áldjon meg!

— Elmentem egy kicsit járnai, már nem bírtam ki a szobában.

— Abban a szép szobában nem bírtad ki, pedig finom, neked való hely, és most elmégy és azt se akarod megmondani, miért mégy el, sem azt, hogy hová mégy el, így bánsz velem, de én még ezt is eltűröm, mert ilyenkor derül ki, hogy ki igazán a barát, és mert a barátod vagyok, elmondom mingyárt azt is, hogy nagy ostobaság itthagyni ezt a szép úri házat és ezt az embert, ezt a Borbáthot, a ki feltétlenül gavallér ember, derék, nobilis, nagyszerű ember, a ki, talán nem is tudod, kitelik téled és meg se láttad, észre se vetted: rajongva szeret téged, de nem is szeret, egész egyszerűen imád téged, a min nem is lehet csodálkozni, mert ez csak természetes... — Az imént azt mondtad, hogy minden férfi gazember és most úgy beszélsz Borbáthról, mint a férfi-ideálról.

— Ugy van, hiszen ez csak világos, kedves tudatlan testvérem, — felelte Ilon rögtön, egy pillanatnyi tétovázás nélkül, a legtermészetesebb hangon — az egyik nem zárja ki a másikat, hiszen nincsen ember fenéki tejfel, ezt te is tudod... de ez a Borbáth veled szemben mindig és minden körülmények között ideálja lesz a finom férfinak, tudod miért? mert föltétlenül imád téged, ezt én mondom neked, a ki értek a dolgokhoz, és ez nem is olyan nehéz eset, tudod, hogy nem vagyok hiszélő, hanem őszinte, igaz, szókimondó természetű vagyok, és én mondom neked, hogy ő imádja benned a nagy tehetséget és imádja a finom, előkelő, jószág asszonyt, mert te ez vagy, és ha ő máskülönbön gazember is, a miről adataim egyelőre nincsenek, de veled szemben föltétlenül gyöngéd, bájos, meghatóan szerelmes, finom, ő, én mindezt jól látom, és azt a sok virágot is jórészt ő adta, te! ha nekem egyszer ilyen kifogástalan férj kínálkoznék, mert ő itt nagy úr, pénze is van bőven, szép vagyona, én mondom, mert érdeklődtem ezek iránt az apró, mellékes körülmények iránt is, két kézzel kapnék utána és úgy fogná, hogy soha többé el ne vesztsem, mert nagyszerű dolog,

SIR GEORGE CLERK, AZ ÁNTÁNT BUDAPESTI MEGHATALMAZOTTJA.

YATES, AMERIKAI EZREDES, A BUDAPESTI NEMZETKÖZI KARHATALOM SZERVEZŐJE.

MOFFAT ÖRNAGY, AZ AMERIKAI KISGYERMEKSEGÍTŐ AKCIÓJÁNAK VEZETŐJE.

Szenes (Koller utóda) felvételei.

ha az embert szeretik, édes czimborám, ha az ilyen ember... — Ilon! ne fecsej már erről; elég volt! — Vérhullám öntötte el Emma arcát.

— Bocsánat, pardon! nem akartam, ha nem szabad, beleavatkozni, kérlek, nem tudtam, nem tudhatom, hogy mi történt köztetek... — Közöttünk nem történt semmi. De most nem vagyok tréfáló kedvemben. Vigasztalni akarsz, segíteni akarsz, szórakoztatni akarsz, mindezt jól tudom. De erről ne beszélj már! Nem bírom hallgatni!

Ilon elcsodálkozott; hamar végiggondolta, hogy mit is mondott? mi lehet az, a miről Emma így felfortyan? „Nagyszerű dolog, ha az embert szeretik?” ezzel függ talán össze? Borbáth szerelmet vallott? Vagy nem vallott? itt történt valami? ezért akar Emma elmenni?

— Ugy rá szólál, hogy ki sem merem nyitni a számat, mert nem tudhatom, mivel bántalak meg újra, de azért mégsem értem, hogy miért vagy olyan bús, meg levert, mikor neked erre még ha akkora okod is van, mint egy pesti közház, van egy nagyszerű vigasztalód is, mely mindig és minden körülmények között neked fog igazat adni, akármit is csinálnának, akárhogy is bánának veled: te szent vagy és sérthetetlen, még pedig azért, mert nagyon-nagyon tehetséges vagy és a tehetség a legnagyobb erő, melyet nem tud levérni senki és semmi, megértted?

Emma vállat vont.

— Mit érek vele? Szomorú vagyok, elkeseredett vagyok, bánatos vagyok. Nem hiszem, hogy a sorsom még jóra fordul, csak azt érzem, hogy mindennap valami rossz történhetik velem. Szívesen odaadnám „óriási” tehetségemet cserébe egy kis nyugalomért, békességért, közönséges, csöndes boldogságért. Mert én már nagyon fáradt, nagyon fáradt vagyok!

Ilon Emma karjába öltötte karját, hozzásimult és türelmesen, csöndesen kezdett beszélni; mégis csak meg akarta tudni, hogy mi történt.

— Nézd édes czimborám, magam is tudom, az ember néha van úgy, hogy belefárad a folytonos tülekedésbe és lehervad és odaván és megteelik útalattal és nem akar tudni már semmiről semmit, és magam is azt mondom, hogy igazad van, bizonyosan olyan valami történt veled, a mi arra kényszerít, hogy elmenj innen, de csodálom, hogy elmégy a társulattól, a hol mindnyájan igazán szeretünk, tisztelünk és nem tüláz, ha mondom, hogy büszkéek vagyunk rád, majdnem minden irigykedés nélkül, erre te elmész, úgy hogy azt kell hinnem, hogy felindulásodban, vagy tudom is én, elkeseredésedben cse-

lekszel, édes szívem, erre meg csak azt mondhatom, hogy ilyen izgatott lelkiállapotban az ember ne tegyen semmit, de ha az érzése olyan, hogy tennie kell valamit, akkor beszélje meg a dolgot egy jóemberével, de ne hidd, hogy én mindenképpen bele akarom magamat ártani a te dolgodba, de azt hiszem, tanácskozhatnál Rozi mamával, a ki igazán szeret, mintha az édes leánya lennél, talán még sokkal jobban, és a ki nyugodtan, minden indulat meg harag meg kétségbeesés nélkül, részvevőn, de mégis hideg agygyal meg fogja beszélni veled, hogy mitévő légy és hogy reád nézve mi a legjobb, mi a legokosabb, remélem, belátod, hogy igazam van és fel fogod keresni Rozi mamát, a ki talán még nem is tudja ezt a gonosz meglepetést, hogy te el akarsz menni és a ki velem együtt kétségbe lesz esve, ha megtudja, úgy-e, elmégy hozzá és megbeszél vele a dolgot őszintén s akkor majd meglátod, hogy mitévő légy, jó lesz? elmégy hozzá? megígéred?

Kiértek a Főtérrre. Az öreg Pestyeni jött eléjük.

— Kiszthand, kezeiket csókolom! Meg vagyok lepve, le vagyok sújtva, nagyságos asszonyom: a színlap az ön búcsufelépéseit hirdeti! Csak ámulok és bámulok és szólni nem tudok! A nagyságos asszony el akar bennünket hagyni? Szóljon már egy szót, kezét csókolom, tessék már engem megvigasztalni, kérem szépen... — Nono, Pestyeni bácsi, csak nem fog sírva fakadni! Csak nem akarja azt mondani, hogy az én távozásom ennyire lesújtja!

(Folytatása következik.)

TÜNETEK ÉS TÜNŐDÉSEK.

— Gróf Tisza Istvánról. —

© Tisza Kálmán kiváló figyelmet fordított a fiai nevelésére. A legnagyobb államgondok közepette is volt érkezése hozzá, hogy ellenőrizze azok haladását a tudományokban, valamint erkölcsi és szellemi fejlődésüket. Gondja volt reá, hogy ne csak az iskola előírt tantárgyait végezzék el alaposan, hanem a társadalmi műveltség minden követelményeinek is meg kellett szigoruan felelniük, s a modern nyelveket is kiválóan kellett elsajátítani. Ez azonban nem akadályozta őt abban, hogy — megfelelően a család erős retormátus meggyőződésének — ne Debreczenbe küldje a fiúkat a felsőbb osztályokra.

Gróf Tisza István is odakerült. S kétségtelen, hogy az ott töltött idő határozott nyomokat hagyott egész lelkületén. Elvszilárdása ott csak öregbedhetett. Hajlani nem tudó természete ott még merevebbé vált. Alkudozások iránti ellenszenve

ott erősödött. S a predestinációba vetett erős kalvinista hite ott szilárdult meg — egészen a fatalizmusig.

Mikor esztendővel ezelőtt megjelentek Paul Barrasnak, a nagy francia forradalom hírhedt direktorának, emlékiratai, Tisza István ismertét irt rólok a «Budapesti Szemlé»-ben. Azzal végezte az írását, hogy ime mindennek így kellett történnie, mert így végeztetett el eleve. S mikor egy esztendő előtt reátámadtak gyilkosai, s golyójuk testébe hatolt, ég felé emelt ujjal mondotta: «Így kellett ennek történnie».

Az ily természetek mennek legegyszerűbben a magok után. Kivált ha hivatást éreznek magokban, czéljuktól nem lehet őket eltéríteni, meggyőződésükben is bajos megingatni. Feltartózatlanul mennek a véget elé, melyben hisznek, s melynek be kell következnie. Mint a hogy Napoleon is vakon bízott az ő csillagában. Tisza Istvánban ez a hit egybeesett a dogma tanításával.

Macauly mondja, hogy az emberi elme egyik legnagyobb problémája, megegyeztetni a predestinációban való hitet a szabadakaratral. Tisza Istvánnak sikerült összeegyeztetni a kettőt oly fokig, a hogy az őt magát teljesen kielégítette.

Az ily férfiakból lesznek alkalomadtán s megfelelő tulajdonságok mellett a nagy hadvezérek. Esetleg az inquisitorok. Nagy államférfi igen ritkán válik közülök, mert hajthatatlanok, s hiányzik bennök az alkalmazkodás tehetsége.

Az elvekhez jobban ragaszkodik a lángolásra képes fiatalság, mint a lehiggadt s tapasztalatokkal bíró férfi. Tisza Istvánban alig tapasztalható ilyenmő enyhülés. Mikor mint huszonegy éves ifjú alig a törvényes korba jutva a képviselőházba bekerült, erőszakkal szerette volna legázolni apja politikájának minden ellenfelét. Sőt azokat is, a kik e politikát nem támogatták eléggé erőlesen.

Péchy Tamást, a ház akkori elnökét nyílt ülésen, a terem közepébe állva öklével fenyegette meg, mert nem volt eléggé szigorú az ellenzékkel szemben. S előrehaladott korában darabontokkal dobatta ki a képviselőházból az obstruálókat.

Elvi meggyőződése volt, hogy helyesen cselekszik. Mert az elv az, hogy alkotmányos államban a többség akaratainak kell érvényesülnie, s a kisebbségnek nincs joga, hogy azt mesterségesen megakadályozza. De e fellépése többet ártott a nemzetnek, mintha csorba esett volna az elven.

E miatt mérgesedtek el a pártviszonyok. E miatt nem érvényesülhetett: az ő erőteljes egyénisége teljesen a háború alatt, a mikor pedig ő volt az a férfi, a ki a legtöbb szolgálatot tehetta a nemzetnek.

Ifjú korában még apja legjobb barátai sem bíztak benne, hogy miniszterelnöke legyen valaha az országnak. Túl rideg volt, nem tudott az emberekkel bánni, nem tudott ragaszkodást kelteni maga iránt. Csak egy szerény, azóta rég elfeledett képviselő, Urányi Imre jóslatától felőle nagy jövőt. Ez volt eleinte az egyetlen, feltétlenül ragaszkodó híve, a ki elnézte a mezei, hajlíthatatlanságát, sőt azt is, hogy hozzáférhetetlen volt minden kapacitáció számára.

S talán egyszer fordult csak elő egész életében, hogy saját jobb meggyőződése ellenére mások véleménye előtt meghajolt. Értjük itt azt az esetet, mikor a koronatanácsos elhatározta a Szerbiának küldendő háborús követelést.

És különös szeszélye ez a sorsnak, hogy Tisza épen ebben az egy esetben engedett a meggyőződésével szemben, elmúlt volna rólnak ez az istenítélet, ha ép ebben az esetben nem engedett volna. Annak a koronatanácsnak most közzétett jegyzőkönyve örök dicsősége lesz az ő államférfiúi éleslátásának, sőt bölcsességének. De az a nyugalom, a mellyel ő azok vádaskodását tűrte, a kik ép őt okolták a háború szándékos felidézésével: olyan karakternek a bizonyítéka, a minőt ritkán mutat hat föl a történelem.

Ha meg akarnánk festeni a tisztántúli református magyarnak típusát, keresve sem találhatnánk hozzá alkalmasabb modellt Tisza Istvánnál. Nem hiába szeretne lelke egész erejével ezt a népet, ő benne magában megvoltak annak minden erényei — nagyban. De megvoltak benne — ha csak kicsiben is — annak sok fogyatkozásai. Nyílt és őszinte volt mindig, de sokszor kiméletlen. Ragaszkodott az ősi intézményekhez, de néha a modern fellegős rovására. Igazi liberális és demokratá elveknek is áldozott, de olykor nem elég nagy mértékben. Kiválóan megbecsülte másokban a bölcs önmérsékletet, de magával szemben nem mindig gyakorolta.

Volt benne egy vonás, — szintén tipikusan magyar valami — hogy a legkülönbnek tartotta önmagát. S ez megnyilatkozott akarata ellen is föllépésben és apróbb cselekedeteiben. Szónoklatában is. Sohasem igyekezett teljes szívből másokat a saját nézeteinek helyességéről meggyőzni — a mi főfeladata a parlamenti szónoklásnak, — meglegedett azzal, ha lezáfolya az ellenfeleit. S erre minden rendelkezésre álló eszközt felhasználta. A gúnyt és a lekicsinylést gyakran használta ellenfeleivel szemben. Néha úgy elragadta heve, hogy azoknak őszinteségét, sőt őzettségét is kétségbe vonta. Vitatkozásának csaknem mindig az volt az alapötöne: „különb legény vagyok mint te”. Tipikus magyar vonás ez is.

Lelkesíteni csak ritkán tudott; erre nem is igen igyekezett. A tisztántúli református magyar egyáltalán ritkán lelkesedik.

Nagybátyja, gróf Tisza Lajos nagyon kicsinyes volt néha a kicsi dolgokban; de mindig helyt állott, ha nagy ügyekről volt szó. Tisza István soha sem volt kicsinyes, de ő is elhatározó pillanatokban mutatkozott legnagyobbaknak.

Nagyatyja, az idősebb Tisza Lajos keményvágású, nagyakaratu konzervatív hajlamu büszke úr volt, a ki mint megyei adminisztrátor az ablakon dobatta ki a nagyváradi megyeházból a zajongó ellenzéket. Tisza István sokat örökölt az ő természetéből.

Ellenben atyjától, Tisza Kálmántól nem örökölte azt a bölcseséget, mely mértéket tud tartani, s ki tud békülni a körülményekkel. Nagy hatalmu emberek fia ritkán sajátítja el ezt a képességet, mert nekik gyermekkoruk óta sok szabad, a mi mások számára tiltva van.

Tisza István ritkán tudott mértéket tartani. Szenvedélyesen gyűlölte az ellenségeit. Ezért voltak azok is ádáz dühhöz eltelve ellene. Hogy nagy és erős volt az ellenfelek: az csak fokozta ezt a dühöt. Ezért támadtak fékezhetetlen haraggal ellene. Ezért volt, hogy úgy kellett annak történnie.

LAURA BÜNE.

Elbeszélés. — Irta Pekár Gyula.

... A csirkefogók (vagy húsz rendőrség elől búvó maqueureau, csempész, akrobata, úszómester, cipőfőnyező, bagógyűjtő) ezalatt ott élt és torzalkodott, marakodott a Festőkutya költségére a díszes műteremben. Olyan is lett az, mint egy ól, annyival is inkább, mert immár a csirkefogók barátnői, mindenfélre pierreuse-ök is oda költöztek... A hogy benyitottunk, most is egy felette gyanús alak volt látogatóban az öreg filozófusnál s ő — budhizmusból — ép ruhát cserélt vele. Az ember, egy patkányképű, fogvicsorító sűnyi fortif-figura, roskedvűven nézegette magát s nem igen volt elragadtatva a cserétől, a miben igaza is volt. — Medi belátta ezt s miközben fonák fűrgességgel bújít a vendég lyukas hátú, könnyektelen kabátjába, állandóan szegyenkezett és mentegetőzött. Pótolni akarta... hát pénz után kotort, de üres volt a pléh szappantartó s így hamarjában egy remek új festményét, egy havas „kémárki csúcsot” csúsztatott a morgó ember hóna alá: „no, ez megér néhány frankot!” — „Pár száz frankot!” tettük hozzá a kotródó hálátlan után kiáltva. En a fejemet csóváltam: „Ki ez?” Az öreg a nadrágja föltjait nézegette s kissé zavarba jött:

— Oh... egy búvész...
— Zsebtolvaj, — akard mondani, — évődött Bully, — ugye?
— A hogy vesszük, — filozofált az öreg, — csak az is búvész, sőt művész...
— Te öreg, — szoltam, — a hogy a kabátodat felvette, az inge hasadásán át látam a hátára süttöt újkaledóniai fegyverbélveget...

A Festőkutya bölcselkedve vont vállat:
— Hja, nem mindenkinek van szerencséje az életben. Te mindenesetre szerencsésebb vagy... De itt van például a mi szegény Mozdonykánk, — tette hozzá ügyes átmenettel, — pár nap múlva csak ő is kap háttára keresztet. Erről beszéljünk!

Kezdődött a haditanács. Medi a festőállvány elé ült s alkalmas vászon híján a palettafelöltőjét kezdte fejteni, nyúzni, szabni, ollózni, — a hátrészt hamar kipreparálta, ügyesen rámará húzta s nyomban egy hangulatos „tarpataki hóvihart” kezdett kenni, vakarni, karmolni a boldogult felöltő gigerliszövetére. Közben döntő kijelentéseket tett:
— Hát bizony Fräulein Olga jól játszott az Orleansi Szüzet s mi teljesen tehetetlenek vagyunk a Mozdonyka elbűvölésével szemben. Nincs más, utazunk velük. En követtem el a legnagyobb hibát...
— Mit, te?
— No a totemnél. Tévedtem, fiúk: a mama nem ló, hanem krokodil és kakadu, a leány se macska, hanem vipera és galamb keresztje... Jertek!

Azzal lejjebb vonultunk hat emelettel. Gusztié volt a „Keleti Kérdés” legszebb két szobája s e falakon a magyar Laura fényképei már hatalmas konkurencziát csináltak az avignoni Múza fotografiáinak. Különben ott volt a magyar Laura természetben is; az avignoni Laurának volt öltöze s pompásan festett ebben a maszkirozásban. Ott ült a kanapén, — a Mozdonyka tollal, papírral kezében romantikusan nyúlt el mellette, ölebe hajtotta a fejét s szemmel láthatólag költött. A mama, ki hovatovább anyóssá félelmesedett, előttük guggolt s a már ösmerős kampós napernyővel vigyázott rájuk. Mikor beléptünk, akkor is ép tettelesen rezonizott:

— Hess vissza... még két nap, aztán szabadon ölelheted, Gusztikám, de addig is szent a szűzi szemérem! Oh drága ártatlanságom te, anyádra gondolj... Hopp, ki az? Aha, a tisztelt ellenségek; csak tessék, már ügyse akadályozhatják meg, hogy Rombany Ágoston nagy költő legyen... Látják? Már is ír...

Leültünk.
— Gratulálunk a hatáshoz, Olga nagyszám...
— Laura! — javította ki a mama nyomtával, — vegyék ezt tudomásul, és azt is,

hogy holnap este indulunk s másnap az avignoni dómban lesz az esküvőnk.

Csend. En Gusztihoz fordultam:

— Költész? Hadd lám csak.

Elolvastam. Ó pirulva sürgetett. En a fejemet csóváltam:

— Sajnálom, ne vedd roszt néven, de... hülyeség!

Gonosz kacaj, a mamáé:

— Irigységi hahaha... Egyébiránt igaza lehet, az ihlet még nem lehet teljes, még nem írhat igazán tökéletesen...

Jelentősen és választékosan tette hozzá:

— Majd holnapután, ugye leányom?... No azt a rigmust nézzék meg, a kit Guszti majd a nász után ír!

Bámulatos egy nő: hogy tud feledni s mily meggyőződéssel beszél! Osszenéztünk és pakolni mentünk.

Ne részletezzük a Boldisár-mama anyóssá változását. Minden programszerűen folyt le: délután érkezünk s a vasútról egyenesen a székesgyházba hajtottunk. Megelőzően érzékeny jelenetnek voltunk tanúi. — Guszti ragaszkodott a narancsvirágokhoz s meghatottan kérte Bullyt, mint a „család régi atyai barátját”, hogy az ártatlanság jelvényét ő tüzze fel Olga=Laura fejére... Dező szabódott, szegyenkezett, tiltakozott; a mamában több volt a hidegvér, ő melábus mosolylyal nógatta: „rajta, csak bátran, ne rontsuk a Gusztika kedvét, ő oly idealista!” Aztán ott állt a zseni-jelölt a tömjéntől kéklő sötét iverk alatt s csakugyan ugyanott mondta ki a nagy igent, a hol Petrarca először látta meg a Hugues de Sade feleségét. Szép, színes percz; a Mozdonyka nagyon meg volt hatva, az „igen” magikus erővel hatott rá, — „érezem már” — súgta előttem, — „érezem már az ihletet jönni!” — „Bravó!” — tüzeltem halkán, — „csak szorítsd!” A túldalol Boldisárné állt; sírt, szorongott, szóval nagyon meg volt hatva, rá is magikus erővel hatott az „igen”, de egészen más irányban. A hogy ugyanis a nagy szó elhangzott, egyszerűen elmúlt a mama minden addigi szorongása; rögtön modort változtatott s anyósi bizottsággal egyenesedett ki. Ő is érezte a hatalmát jönni s estére már ugyancsak dirigált a nászlakománál. Pont tizkor aludni vezette az ifjú párt s aztán kezeit dörzsölve visszatért hozzánk a különszoba fehér asztalához. Leült Bully mellé s felsőhajtott:

— Emlékszel-e?...
Dező azonban sehogyse akart emlékezni. Kiittuk a maradék pezsgőt s búcsúzkodtunk... En nehezen és jó későn ebredtem másnap reggel. Provencei arany napfény! Örömmel léptem az ablakhoz s kíváncsian néztem át a kertecske olaj- és magnóliá-lombja felett a szemben levő hétel-szárnyra. Ahá, az ott nyilván az elegáns traktus, ott még mélyen aluszak, — de nem, gördül már az egyik függöny föfelé, hopp, Boldisárné gömbölyödik ott, fűzetlenül, frizirköpenyében... Ugyan fűrgén ugrottam vissza. De rejtékemből azért tovább leskelődtem. A mama a pinczérel veszekedett s utóbb maga vitté a grogot a gyöngédkedő leányának, ki nyilván a szomszéd ablak leeresztett függönye mögött feküdt. Mohón figyeltem, hátha e függöny megmozdulna? De biz' nem mozdult az, hanem igenis gördülni kezdett — lassan, bágyadtan, — a harmadik ablak fírhanga s a vászontekercs alatt egy éji köntösbe burkolt masszív fehér tömeg jelent meg, tetejében piczi orrú, de holddá hízott nagy gyerekarcczal, Guszti! Perse hogy ő volt: a borzas Guszti: baljában papír, jobbában toll, rajongva és szorongva ült le az ablak melletti asztalkához, hogy az ihlet várvavárt perczének hatása alatt végre költson. És költött... azaz csak akart költeni; szent atyám, hogy erőlködött! Vadul markolászott hol a légtér, hol a hájjába, de biz' hiába, nem ment! Végre is lecsapta a pennát s mint a ki sehogyse ért valamit, vállvonogatva meredt maga elé. És ki tudja, meddig bámészkodott volna így, ha hirtelen az anyós nem jön, — Boldisárné toppant oda, mérgeesen csapta földhöz a papírt s felette erőlyesen a közbeasó szoba

felé mutatott. Szinte hallottam a szavát: „ily ostobaságok helyett inkább a feleségedhez menj!” És a Mozdonyka szót fogadott... Egy óra múlva a reggeliző szobában találkoztam vele.

— Láttalak, — szoltam, — no mi az, nem megy?... Kimaradt az áram?

Döbrent arcz:

— Nem értem... nem értem!

— Sohse félj, majd megjön...

Hát egyelőre az anyós jött meg a leányával. Pirulás, édes zavar, Olga=Laura teljes meggyőződéssel játszott az asszonygyá lett leányműzát. A thea felett Gusztihoz simlított:

— Csak az bánt, hogy egyelőre még nem tudom kellően ihletni őt...

A mama mérgeesen temette magába a pástétomot:

— Eh, hagyjátok már ezt a butaságot...

— Oh nem, — erősködött Olga=Laura, — én a múzsa vagyok... te, Gusztikám, tudod mit? Jer, menjünk, nézzük meg az eredetimet.

Guszti riadt, bólintott, a homlokára ütött: „helyes, hadd szembesítsek, hadd ösmeresselek meg benneteket egymással!” A mama a fejét csóváltá s nyilván feleslegesnek találta ezt a komédiát; Boldisárné inkább a pástétomot s a lágytojásokat ette volna tovább, de engedett és ő is felkelt. Indultunk. Elöl a majdnem-méltósága a kampós napernyővel, mint valami tambour-major, hátul Medi az üres guszta-rámát meresztve rá a tájra s a szájukat tátó járókelőkre...

Kicsi az a múzeum, soh'sincenek benne sokan, most is egyedül haladtunk át a szundikáló szolgák közt a nagyterem felé. Szegény jó Frollo papa, hogy szavalt, prelegált és lelkesedett itt az elmúlt tavaszon... most Guszti rajongott helyette, — a távolból in-tegető Laura-kép láttára egyszerűen felvillanyozódott: „ott van, ott van!” derékon kapta feleségét s futva sietett vele a Petrarca hölgye elé. Le a zavaró modern kalapot a fűrtös főrel; Mozdonyka fényképesi buzgalommal sürgött, guszta, állítgatta a maga élő Lauráját a vászon mellé; úgy-úgy, lehetleg egymáshoz a két fejet... Aztán diadalmas örömmel fordult felénk, érkezök fel. Úljongott szinte:

— Hát nézzétek, mégse tévedtem!... Hát nem meglepő, nem döbrentő, nem hihetetlen ez a hasonlóság?

Medi helyeslően meresztette guszta-rámáját a két fejre. Osszenéztünk: nem tréfa, nem képzelődés, valóban ámulatbaejtő volt a hasonlóság.

— Csodás valami, — szentenciáztam, — no, sose félj, Gusztika; megjön, bizton meg kell jönnie annak az áramnak.

Remegő reménykedés:

— Ugye?!
— Pardon, se egyik, se másik. Az ön hevessége mit se változtat az én tudományos meggyőződésemen...
— De uram, — vettem át a szót, — ez a kép pár hónappal ezelőtt, a tavaszi Frollo-péléri nage-kor még Laura volt, igaz-e?
— Ugy van, Monsieur.
— Nos, mi az ördög fordított ily rövid idő alatt ekkorát az önk úgynevezett tudományos meggyőződésén?
— Megmondom, Monsieur: a Frollo halála. Nézze, mi régóta tudjuk már, hogy ez

D'ANNUNZIO ÚTKÖZBEN AUTOMOBILRÓL SZÓNOKOL KATONÁIHOZ.

— És ha nem jönne meg, — hangsúlyozta a mama, — annak se az én leányom, hanem Guszti lesz az oka. Ha ő oly tehetetlen...

Guszti nem is hallotta, ő tovább rajongott: „Laurám, Laurám!...” és jó hangosan rajonghatott így, mert egy piros rozettás úr, ki ép kalap nélkül haladt át a termen, megállt mögöttünk. A Mozdonyka boldog jókedvvel szólt feléje:

— Ugye hasonlít Laurához?

A direktor elmosolyodott:

— Érdekes. Madame valóban feltűnően hasonlít... Csakhogy...

— Nos?

— ...csakhogy ön téved: ez nem Laura. Zaj, mozgás, rökönnyedés, — odaseregletünk:

— Mi? Mi az? Hogy mondja? Nem Laura?

— Nem bizony. Ez nem a Petrarca Laurája. Az új katalogusban már ki lesz javítva, de addig is kötelességem felvilágosítani az érdeklődőket...

Guszti lassan kezdte táni a száját, — elképedve eresztette el a felesége kezét:
— On tréfál, ugye? Nem? Akkor ez örület, tévedés, képzelődés!

A rozettás úr kissé epésen vont vállat:
— Pardon, se egyik, se másik. Az ön hevessége mit se változtat az én tudományos meggyőződésemen...

— De uram, — vettem át a szót, — ez a kép pár hónappal ezelőtt, a tavaszi Frollo-péléri nage-kor még Laura volt, igaz-e?
— Ugy van, Monsieur.
— Nos, mi az ördög fordított ily rövid idő alatt ekkorát az önk úgynevezett tudományos meggyőződésén?
— Megmondom, Monsieur: a Frollo halála. Nézze, mi régóta tudjuk már, hogy ez

nem Laura; Müntz és Lafenestre urak évekkel ezelőtt döntően konstatálták, hogy ez egészen más valaki... de hát mi annyira tiszteltük az érdemes jó öreg Frollo papát, hogy nem akartunk kázust csinálni, kellemtelenkedni vele szemben... Frollo makacsúl Laurának tartotta, jó, hát maradjon az, a míg Frollo él, — az is maradt; de most, hogy a papa meghalt, most végre is ki kell rukkolnunk az igazsággal...

Olga nyugtalanul jött előre:

— Hát én nem vagyok Laura? Ki az az „egészen más valaki”?

* Az igazgató habozva, furcsán nevetett:

— Nagyon kíváncsi rá, Madame? Jó, helyes... Hé, Jean, ne aludjatok ott, egykettő, akaszátok csak le ezt a képet... úgy!... fordítsátok meg... Hát itt van, tessék olvasni...

Mind odabújtunk. En elől voltam a kíváncsiak közt, de a napernyő kampója visszarántott. A mama szólt erőlyesen:

— Majd én... én vagyok az anyja, én nem hagyom magam becsapni: Tehát, jaj bed ócska írás ezen az ócska vásznon, alig látom: „Im-pe-ria... Cor-ti-sa-na... Roma-na...” Jól olvasom?

— Nagyszerűen! — hurutolt Medi elfordulva. Az ember nem tudja, köhög-e, kaczag-e?... Guszti rám, Bullyra, aztán a direktorra meredt; döbbenve kérdezte:

— Imperia?... Az a bizonyos?!
— Az bizony, — büszkélkedett az igazgató, — a hirdett Imperia, az ő egyetlen hiteles arcképe! Több ez nekünk, már a múzeumnak, mint ha Laura volna...

— Köszönöm! — jajdult a Mozdonyka, az anyósi kampó azonban hamar visszarántotta. A mama kitört:

— De már most elég legyen a titkolódzástól... Mondjátok meg, ki ez? Mi az a „cortisana”?

Mi férfiak tanácstalanul néztünk össze. Medi vállat vont:

— Hát olyan izé...

— Micsoda izé?

— Meretrix, — tudakoskodott Bully.

— Hát az mi?

— Hetaira, — ajánltam én.

Boldisárné dühbe jött: „semmi rébusz, ki vele kerek!”

Kereken? Nosza hozzá hajoltam s egy rövid, de felette kifejező és színes szót súgtam a fülebe. A mama belevörösödött: hadonázva tört ki:

— Szemtelenég!... Ez csapda! Jer, leányom, menjünk. Azaz nem: maradjunk!

Olga sirva simult volna Gusztihoz, de a Mozdonyka csak hülyén bámult maga elé:

— Vége... és... és most már tudom, miért maradt ki az áram!...

Haza a szállóba... Sirás, vád, veszekedés, keservesen telt el a nap. Guszti semmivé

D'ANNUNZIO FIUMÉBAN. — D'ANNUNZIO A KORMÁNYZÓI PALOTA ERKÉLYRŐL BESZÉDET MOND FIUME LAKOSSÁGÁHOZ.

Béli Vörös Ernő: Pihenő emberek.

Béli Vörös Ernő: Czigányleány.

roskadt. Előszedte s bizonyos ünnepélyességgel darabokra tépte a műsa-képeket.

— A Laura büne! — motyogta búsan, — megcsaltál! Romban Rombany!

— Látod, ez szépen hangzik, — vigasztalta Medi.

— Végre egy költői sor, — folytatta Bully, — ne félj, Mozdonyka, jön már az áram...

A mama azonban nem tréfált:

— Hallja, csak annyit mondok, hagyja azt az áramot és ne frocizzza tovább ezt a nyomorult virslist...

— Virsli?! — jaidult Rombany Ágost.

— Az, — erélyeskedett az anyós, — ép elég volt a költészetből, hisz ez rosszabb még a színészetnél is. Mégysz vissza, Guszt, meggyünk a legközelebbi vonattal a Ranolder-utczába, be az üzletbe, oda a pulthoz...

— Helyes, — tódította Medi, — a hogy mondtuk, csak be a pejsli, tepertő, sertésgerincz mögé!

— Olga ezalatt esdekelve kérlelte Gusztit:

— Bocssás meg, én nem tehetek róla, — nézz rám már...

— És Guszt ránézett. De mindannyiszor borzongva rázkódott össze:

— Imperia!...

Denikve még éjjel se lett vége a komédiának. Hajnal felé lengő fehér lepelben, kővér kísértésként ronított át hozzá a mama:

„az Istenért, jöjjön, Guszt megbolondult, minduntalan felriad, gyufát gyújt és...”

Futottunk és a többit már a magam szemével láthattam: Guszt valóban égő gyufával állt ott a holtfáradtan alvó felesége felett, az arcába világított s bólogatva, kétségbeesetten egyre ezt motyogta: „Imperia... az, egészen Imperia!”

— Én elfújtam a gyufát, félrevontam, csitítottam, Guszt azonban csak akkor ébredt apathiájából, mikor Bullyt látta belépni. Hozzá rohant, az ablakmélyedésbe húzta s vallatni kezdte. A mama sejtethetett valamit, — szörnyen figyelt s gépies mozdulattal lassacskán feltúrta a jobb karján a frizirreklit ujját. Egyszeribe ott termett, lecsapott Gusztira:

— Hallja, ne merjen a leányom erényében kételkedni!

Pif-paf... hiába akarnék fátyolt borítani a következő perc taglejtéseire, csak annyit mondok: e pofok minden fátyolt szétszaggatón erősek voltak s oly bőven hulltak, hogy félek, Bullynak is jutott belőlük.

— Rajta, — lihegett Boldisárné, — csak beszéljen, Dezső úr, mondja meg az igazat, én követelem... ki vele, nem szégyen, vallja be, hogy többször megkérte a leányomat, de mindannyiszor kosarat kapott — nos? Értem. Restelli, ugy-e?

Mély csend. Guszt némán, de annál sebesebben öltözött. Már vette a kalapját. Páthetikus nyöszörögte alvó felesége felé:

— Laura, Isten veled.

A mama azonban elálta az ajtót:

— Ugyan hová oly sietve, Romburger úr?

— Megyek... el... el!

— Hohó, de nem addig van az. Szent há-

Szüle Péter: Ujságáros asszony.

zasság, hites feleség: nem „megyek”, hanem „megyünk”, igenis, mi magával megyünk, érti? Vagyis dehogyan: maga jön mivelünk... haza a Ferencvárosba!

Guszt szófogódóan állt meg. Kalapja kiesett kezéből, szavalni próbált:

— Király akartam lenni, király a Parnasszuson...

Az anyós felvette a kalapot, letörülte s megveregette a bús vő vállát:

Mihailovics Miklós: Enyelgés.

MI KÉSZÜL A MŰTERMÉKBEN?

— Majd leszel otthon Hurkakirály!

Évek múltán mi, a párisi „kutya-hármas” egy napon ismét együtt voltunk Pesten, — fájján borongtunk a Boul’Miche-en töltött szebb régi idők felett s egyszerre jött ajkunkra a szó:

— A Mozdonyka!...

Szó nélkül szedelőzködünk, végrendeletet se csináltunk, csak indultunk Pestről a Ferencvárosba. Hej, beh megváltozott az egykori Franzstadt! a duhaj, de festői millimári sváb leány bugris kisasszonynya jellegtelenedett...

— Ott a Hurkakirály!

Ragyogó bolt, valószínűs kolbászpalo, — benn a pult mögött egy kicsi orrú, hizott óriás állt kötényben s pizzicato-mozdulattal metélte a márványon a parizert. A nyakába borultunk:

— Szervusz, Mozdonyka, no lám, mégse oly nagy baj, hogy nem lettél gyorsvonati lokomotív, ugy-e? Vers-cezúra helyett parizert vágsz; jobb, könnyebb, hasznosabb... de azért szép volt az a Petrarca-kor, mi?

Köny a szemében. A kasszára mutat. Oda nézünk: a Múza a kasszában!

— És biz’ alig fér már bele abba a trónusba.

De arca a régi avignoni... úgy, szélesítő tükörben! Még mindig nem vett észre, — számol, vált, bevétel: „ötvenöt tepertő, kilencven kolbász, egyötven disznósajt...”

— Ő a lelke az üzletnek, mindennek. Most felpillant s a percznyi pihenés alatt a kasszá-nál elevenkedő nyolcz-kilenc éves kis leányt czirógatja. Pompás egy kölyök, Medi a guszta-rámán át gyönyörködik benne. No végre meglát, — önfelédit sikoly:

— Páris! Páris!...

Körülálljuk, puha, meleg, kővér kis kezét szorongatjuk. Bőbeszédűen zengjük az egykori szép Petrarca-kort, — ő észbekap, a komoly *bourgeoise* szigorával csóválja a fejét s tiltakozik:

— Eh, bolond álom... De lássák...

Megint a gyereket csitítja: „csitt Laura!” s felsóhajt:

— Lássák, a leányunkat azért mégis Laurának hívják!

MI KÉSZÜL A MŰTERMÉKBEN?

Látogatás Benczúr Gyula mesteriskolájában.

I.

A kommunizmus alatt az igazi művészek keveset dolgoztak. Ennek egyik oka az általános lelki depresszió volt, a másik pedig az, hogy a művészek erősen érezték hiányát azoknak az anyagoknak, a melyekre műveik

megalkotásánál szükségük van. A piktorok nem tudtak vászonhoz és festékekhez jutni, a szobrászok pedig képtelenek voltak márványt, gipszet szerezni és mivel az ércöntőműhelyekben is szünetelt a munka, még a régebben elkészített szobrokat sem lehetett értebe önteni. Horribilisen magas volt az ára mindennek, a közönség pedig nem igen vásárolt, hiszen senki sem rendelkezett szabadon a vagyona felett. A kommunikatás-terbe sorozta a művészeket, azokat támogatta csak, a kik a maguk beteges és természetellenes művészi felfogásukkal soha nem tartoztak, mert nem is tartozhattak az igazi művészek közé. És ugyanakkor, a mikor Strobl Alajost eltávolították a szobrászati mesteriskola éléről, mert a kommunizmus szemében a nagy mester tehetségtelen volt, ugyanakkor valóban tehetségtelen emberek szörnyszülött plakátjai és formátlan szobrai éktelenítették el a várost. Ezek az emberek kaptak pénzt, kaptak festéket, vásznat, márványt, ezeknek a kedvéért lakoltattak ki nem egy tehetséges művészt a műterméből és ez volt a tulajdonképeni oka annak, hogy az igazi művészek tétlenségre kárthatatva várták az idők jobbrafordulását.

A kommun alatt tehát pihent a munka a műtermekben, a képzőművészek művészi dolgot nem tudtak alkotni és ha egyik-másik közülük hozzá is fogott valaméhez, munká-

SZÜLE PÉTER MŰTERMÉBEN.

gémberedett kezekkel kell képet festeni, vagy vénsi a ruszkabányai márványt. A szénhiánynak legfeljebb csak annyiban van befolyása a művészetre, hogy a hideg műtermekben most csak bajosan lehet aktokat festeni.

A háború, a forradalom és a kommunizmus nem igen nyomta rá bélyegét a művészetre. A művészek épen úgy gondolkoznak, mint a maga egyforma életét élő publikum: szinte szeretnék elfelejteni a háborúnak és a két forradalomnak sok-sok borzalmát. Háborús tárgyú kép vagy szobor nem igen készül. Ilyen tárgyú munkát a közönség nem keres, a művész pedig nem készíti.

Benczúr Gyula mesteriskolájában látogatunk ki először. Maga a mester nincsen a fővárosban, nógrádmegyei birtokán, Dolányban tartózkodik és előreláthatólag csak akkor jön haza, ha barátságosan meleggé tudják varázsolni a műtermét. A mester műtermében azért megtekinthetjük azokat a hatalmas vásznakat, a melyeken Benczúr elutazása előtt, szeptember végén dolgozott.

Majdnem befejezve áll a műterem közepén a mesternek egyik leggyönyörűbb alkotása, a mely Mátyás király bevonulását ábrázolja. Ez a kép a királyi palotába kerül és egyik része lesz a már részben elkészült Mátyás-ciklusnak. Mátyás fehér lovon ül, előtte kürtösök haladnak, mögötte az ország nagyjai és körülötte az ujjongó nép virágokat szór a nagy fejedelem lovának patái elé.

STETKA GYULA MŰTERMÉBEN.

ját nem fejezhette be, mert hiányzott a művész lelkeből az a hangulat, a mely életője minden művészi törekvésnek.

Most, hogy a proletárdiktatura megbukott, újra megkezdődött a munka. Megint előkerült a paletta és az ecset, a véső és a kalapács, a műtermekben értékes alkotások készülnek és a téli tárlaton bizonyára sok értékes művészi alkotásban gyönyörködhetnek majd a látogatók.

A művészetet és a művészeket kedvelő közönség a piktorokról és a szobrászokról a kommunizmus alatt vajmi keveset hallott és így érthető is az a kíváncsiság, a mely most a művészek ateliejei felé fordul. A közönség kíváncsi arra, hogy mi készül ezekben a műtermekben, a közönség kíváncsi arra, hogy milyen képen, szobron dolgoznak azok a művészek, a kik hónapokon keresztül úgyszólván nem alkottak semmit.

Ezt a kíváncsiságot akarjuk részben kielégíteni akkor, a mikor az olvasót végig vezetjük néhány művész műtermén. Ezekben a műhelyekben serényen folyik a munka, a művészek nagy kedvvel dolgoznak, még a szénhiány sem zavarja őket és a legtöbb helyen nevetnek csak azon, hogy hideg szobában, télikabátba burkolódva, szinte meg-

MIHALOVICS MIKLÓS MŰTERMÉBEN.

MI KÉSZÜL A MŰTERMÉKBEN?

Uj képe még a művésznek a *Hipnos* és a *Pásztor-jelenet*. Mind a kettőn a klasszikus mesterekre emlékeztek. Az első egy nő nyugszik a kereveten, lehányt szemekkel, álomban, magához szorítva a gyermekét. A nő szépet álmodik nagyon, mert mosolyra nyílt az ajka, miközben homlokon csókolja őt az álom tündére. A Pásztor-jelenetben a galambokat tartó Amor megoldása csudálatosan szép.

Stelka Gyula, a mesteriskola professzora, a híres történelmi festő, portrékon és néhány történelmi vázlaton dolgozik. A művészt epeppet sem zavarja a hideg és példát vehető szorgalmáról a fiatalok is. A kommunizmus alatt ő sem dolgozott, most a mulasztást akarja pótolni. *Szmrecsányi* egri érsek portréját pár nappal ezelőtt fejezte be, ez idő szerint egy miniszteri tanácsos nevének arcképét festi. A mikor nem dolgozik a portrén, akkor komponál. Két hatalmas vászon vázlata készül a műteremben. Az egyik azt a jelenetet örökíti meg, a mikor III. Béla bizánczi ötvösökkel összeforrasztatta a Szent Korona két részét, a másik vázlat II. Béla leányának életéből örökíti meg egy történelmi jelenetet.

Zsófia hercegisasszonyt, Vak Béla leányát III. Conrad német császár fia jegyezte el. A hercegnőt elküldték Regensburgba, hogy ott a császári családnál tanuljon. Itt azonban a magyar király leányával mostohán bántak, úgy hogy az elkeseredésében az egyik emsölvögyi kolostorba vonult. Ezt megtudta a fiú, II. Géza, a ki elküldte megbízottait, kincsekkel felpakolva a kolostorba, hogy onnan néniét kiszabadítsák. A magyar urak meg is jelennek a klástromban, Zsófia hercegnő azonban kijelenti nekik, hogy önszántából vonult el a világ zajától, saját elhatározásából lett lakója a zárának és onnan nem akar többé eltávozni. Ezt a jelenetet örökíti meg a vázlat, a mely a művész kiváló képességeinek, nagy tudásának újabb bizonyítékát adja.

A mesteriskola növendékei szintén szorgalmasan dolgoznak. Közülük egyedül *Kukán Géza*, a *Sztrájk* neves festője nincs idehaza. Kukán, a kinek speciálisitása a munkások élete, Tatabányán van, a hol bányászokat fest és kétségkívül megleszik is. Itt a műteremházban egyedül *Szüle Péterék* melegszenek. Csak nekik van szénük, csak náluk van befűtve és a művészpár igyekszik is kihasználni ezt a ritka nagy szerencsét. A kályha nemcsak meleget ad, hanem gesztenyét is süt és vizet is forral majd a teaóhoz, ha *Szüle Péterné* a városban képes lesz valahol lábat szerezni.

Szüle Péter műteremben kellemes meleg fogadja a látogatót, a művész azonban mégis csupa fázós, didergő embert örökít meg a vásznon. Egyik nagyobb vásznán öreg, vaczogó ember áll, a ki irigy szemekkel néz a kandallóban lobogó tűzre. Ez a kép *Szüle* művészetének egyik gyönyörű alkotása és bizonyára feltűnést kelt majd ott, a hol közszemlére kerül. Hasonlóképpen mesteri alkotás az a másik, a melyiken öreg újságírásasszony kinalja a boros téli napon a legújabb kiadást. *Szüle*nek különben ezek az alakok a zsánerjei, ezekkel tud valóban művészt alkotni és ezeket az alakokat szorgalmasan festi vele együtt leghűségesebb tanítványai: felesége, a kinek eddig csendélet-képei arattak sikert.

A következő műteremben *Mihalovits Miklós* dolgozik. A modellje pillanatban szintén egy öreg ember, a ki azonban nemcsak a képen, hanem valóban is fázik, mert *Mihalovits*nál nincs befűtve. Ez azonban a művészt nem zavarja és talán éppen ennek tulajdonítva olyan vásznan dolgozik, a honnan a kellemesen fűtött szoba hangulata talán elérhetetlen vágyként tüntet a hideg műteremben. Ilyen zsánerű kép az *Enyelgés*, a mely Biedermeyer-milieu-készült és mesterének avatottságáról tesz tanubizonyoságot. Épen ennyire bájosak *Mihalovits* aktjai, a melyeken a kompozíció újszerűsége érdemel elismerést.

Béli Vörös Ernő dolgozik a sorrend szerint következő műteremben. *Béli Vörös Ernő*

szintén az ismert piktorok közé tartozik, eddig különösen azok a képei keltek feltűnést, a melyek mosónőket ábrázolnak. A művész szereti is ezt a témát, most azonban nem mosónőket fest. Minthogy az ő műterme is hideg, tehát ő is verőfényes, nyári témákat keres. A képei mellett akar melegegni. Egyik nagyobb vászna cigányleányt ábrázol, a fajnak minden szépsége, szilajsága rajta ül *Faráó* e gyönyörű ivadéknál. A megoldás nagyszerű, épen olyan kitűnő, mint a *Komédiások* című munkáé. Ez a nagyobb vászon a kezdet stádiumában van, de új felfogást jelent a művész piktorájában. Az öreg komédiás kislányával ül a bódé kasszájában és várja a vendégeket. A kép rendkívül színes, az alakok nagyszerűek. Épen ennyire jó az a vászon is, a melyiken *Pihenő emberek* a címe. Nagyon eredeti az *Oreg toreador* is. Ennek a képnek, a művész sok más képével egyetemben különben már gazdája is van. Egy amerikai ember vásárolt *Béli Vörös* Ernőtől több képet és a jeles festő művészi alkotásait rövidesen az új világban megismerik már.

A Benczúr-iskolában tehát serényen folyik a munka a mi kétségkívül megnyugtató azokat, a kik a művészek iránt érdeklődnek.
P. J.

VÁRSZINHÁZI EMLÉKEK.

Irta Szász Károly. (Vége.)

VI.

Annak a tizenötödik korszaknak — melyről szólok — első esztendejében, az 1874/5-iki-ben, a népszínmű még a Nemzeti Színház műsorán szerepelt, hogy aztán átvándoroljon az 1875 októberében megnyílt Népszínházba. Így én a Várszínházban még láttam a Nemzeti Színház tagjaitól néhány és pedig igen jó népszínmű-előadást. *Blaháné*, minden idők legigaziból színészeinek egyike, a magyar nótá mindmáig felül nem mutt csalogánya, Hegedűs után a magyar népszínmű-hősnök utólrhetetlen személyesítője — és az ő hűséges színpadi párja, *Füredi Mihály* utóda, *Tamássy József*, ez a törölmetszett magyar legény, zamatos, numeros beszédével s a népdalok lelkének és ritmusának remek érzetével — biztosan hozdorták vállalkon a népszínmű gazdagon cifrázott tulipántos ládáját.

De rajtuk kívül egész sereg tagja a Nemzetinek — *Szigeti József*, *Ujházi*, *Vizvári*, a kevéssel előbb elhunyt *Réthy*, *Szathmáryné* — kitűnő népszínműi alakok hosszú sorát teremteték meg s kétségtelen, hogy a népszínmű a maga akkori, nótáival tarkított, komolyvíg vegyületű színműre korlátozott és megmerevített formájában is, melegebb otthont vesztett a Nemzeti Színház-ban, mint a milyent az inkább operetteket, bohózatokat és látványosságokat művelő Népszínház-ban talált. Ha pedig a népszínművet a maga fejlődésre képes, helyes értelmében vesszük — hogy t. i. nem tekintjük külön műfajnak, hanem csak a nép körében játszó bármilyen tiszta drámai fajnak, akár tragédiának, akár vígjátéknak, — akkor különösen megállapíthatjuk, hogy kár volt a népszínművet nem hagyni meg a Nemzeti Színház műsorán, mert ott talán hamarabb fejlődött volna tovább abban a helyes irányban, a melyre már *Szigligeti* rámutatott, népies tárgyat egy-két esetben tiszta drámai faj formájában dolgozva fel (pl. a *Lelencz*-ben) s a mely után aztán jóval később *Gárdonyi Géza* remekbe készült darabjával, a *Bor*-ral, megkezdődött a Nemzeti Színház-ban a népszínmű renaissance-a.

Mindjárt a legelső darab, a mit gyermekkoromban, 1874. őszén a Várszínházban láttam, népszínmű volt, az eléggé alant járó tehetséggel bírt *Vahot Imre* sokat adott, pedig bizony keveset ért darabja, a *Huszár-csiny*, melyben — sohasé felejttem el — Tamássy oly híven tüntette fel *Virág Marci* közhuszár ittasságát, hogy a mögöttem — szintén tiszteletjegyes zártszéken ülő *Szilágyi Sándor* bácsi — a kitűnő történész, akkor még titkár a közoktatásügyi minisztériumban,

később az egyetemi könyvtár igazgatója — jókedvűen megjegyezte, hogy Tamássy úgy látszik igazán felöntött a garatra előadás előtt, mert ilyen találon a legkitűnőbb színész sem tudhatja utánozni a berugottságot.

Még két népszínmű-előadásra emlékezem a Várszínház 1874/5-iki idényéből. Igen nagy érdeklődéssel és élvezettel, fogékony fiatal lelkek rajongó odaadásával néztem és hallgattam *Rákosi Jenő* akkoriban friss öntetű népszínművének, a *Ripacos Pista dolmánya* címűnek előadását, valósággal szívta magamba a darab eleven jeleneteiből kisu-gázó fényt és meleget.

Rákosi Jenő akkor állt drámaírói pályájának fényes zenithjén. Háta mögött volt *Aesopus*-nak páratlanul ragyogó sikere, a mely úgyszólván egész pályáját bevilágította, megírta már a *Krakói barátok* című, nem eléggé méltott, pedig rendkívül elmés, ügyes, szép darabját, műzsjának egyik leg-sikerültebb termékét, mely pályáján azért is nevezetes, mert ebben a darabban bontakozik ki volta képpen egész teljességében úgy drámai erőre, mint költői színre és magyar szamtra egyaránt kitűnő nyelv-művészete. És ugyanebben az 1874. évben került először színre *A szerelem iskolája*, *Rákosi* teljes virágzásra jutott tehetségének nemcsak nyelvben, hanem koncepczióban is legmegragadóbb munkája. A *Ripacos Pista* gyerek elveszett dolmányáról szóló népszínmű első e nemű munkája volt a nép életét, a nép fiának lelkét és érzeit, nyelvét és szokásait, vágát és fogatkozásait is kitűnően ismerő *Rákosinak*, a ki a dunántúli magyarság körében született s elhozta onnét az irodalomba is fajának, nemzetének izzó szeretetét.

Hogy ez a népszínmű maga nem valami biztos szövevé, hogy egy bűnügyi eljárás körül forgó meséje gyenge, indítékai sem nem elég természetesek, sem nem leleményesek — azt csak később állapítottam meg, dráma-történeti tanulmányaim során, de egyben azt, hogy nyelve — *Rákosinak*, drámaírói pályáján mindvégig egyik főerőssége — kitűnő, mert nemcsak igen ötletesen, hanem valódi népies magyarsággal gördült s hogy a darab igen gazdag remekül rajzolt alakokban. A cigány, a hajdu, a pandur, a kisbíró, a falusi zsidó, — még most is mintha itt nyüzsgőnének szemeim előtt, oly élénken látom őket a gyermekkori mult messze távolában. De különösen előttem áll — szinte túlvilági fényben ragyogva lépve elő a régi idők képei közül az életréval nyelven fruska, a talált leány, *Vicza*, — a ki persze nem volt más, mint *Blaháné*, a bimbós tavaszát élő fiatal *Blaháné*, kinek talán ez a *Vicza* volt egyenesen művészi ritka egyéniségére szabott legelső és egyik legkitűnőbb szerepe, melyben Nemzeti Színház-beli legnagyobb sikereinek egyikét aratta.

És a *Falu rossza!* Cselekvényének és lélektanának erős fogatkozásai mellett is kicsoda mozgalmat okozott irodalmi és színházi körökben, de a nagyközönség soraiban is, — a sovány, tüdővésztes, nyomorgó vidéki színészeknek, az addig a fővárosban egyáltalában nem ismert nevű *Tóth Edének* a Nemzeti Színház népszínmű-pályázatán száz aranyat nyert eme darabja, a mely Nemzeti Színház-beli diadala után hamarosan átkerült a Várszínházba s engem is — sokadmagammal — nemcsak megkapott, hanem a szó szoros értelmében megirakított, *Göndör Sándor* szolgalegény és *Feledi Boriska* szomorú történetével. *Sándor* — Tamássy volt s rajtam az érdeklődés láza, a félelem borzongása és a gyönyörűség érzése szaladt végig, a mint — akkor még szépen zengő férfias bariton hangján még a színpalán mögött felhangzott az „A csapat-utczán véges-veges-végig” kezdetű nótá szívreható dallama s csakhamar megjelent a nekibúsult legény s fokosával bevágta a *Feledi*-porta reczés kis kapuját...

Feledi Boriska kissé vizenyős érzélgős szerepét *Szigligeti Ferike*, *Szigligetnek* — úgy emlékszem — legkisebb leánya adta; a kaczkiás és kaczer menyecske, *Finom Rózsi*, a gyönyörűsége *Blaháné* volt, — *Gonosz Pista* baktek *Ujházi* — ki ezt a remekbe készült szerepet a maga páratlan tehetségéből nagyszerűen meggyarapította és felzifrázta;

PRIELLE KORNÉLIA.

Feledi Lajost a szeretetreméltó egyéniségű szép beszélő hangú, később a Népszínházhoz került s ott elkedvetlenedett és hamar el is halt *Eöry Gusztáv* játszata — a ki a *Ripacos Pistát* is igen jóízűen adta volt s ki már előbb a *Csók* pár-suhanczában és néhány drámai szerepben elsőrangú tehetségről tett bizonyosságot; *Bátki Teréz* pedig a kedves *Molnárné* adta.

Néhány évvel utóbb, mikor a népszínmű a Népszínháznál volt — valami jótkony czéla előadták a Várszínházban a Nemzeti Színház és Operaház tagjai *Szigeti József*-nek — a sokkalta külön színésznek mint írónak — nézetem szerint nem igen sikerült *Vén bakancsos és fia*, a *huszár* című népszínműt s engem, akkor már nagyobbacska diákok, fékezhetetlen vágy fogott el, hogy a még nem ismert darabot a remeknek ígérkező előadásban megnézzem. De mert vinai nem szándékoztak bele — én titokban váltottam (ha jól emlékszem feemelt áron: húsz krajczárért) egy karzati állóhelyet a leghátulsó sorban — mást akkor már nem lehetett kapni — s onnét néztem végig a magas régiók szokatlan hőségében rettenetesen izzadva, az érdekes előadást, melyben az öreg obsitos bakának igen jó szerepét *Ujházi*, *huszárfiát* — nagyon szépen énekelve a magyar nótát — *Odry Lehel*, (a ki a budai színpadon egyben egyszer a *Falu rosszá*-ban is fellépett), a kántorét *Bercsenyi*, *Lidiét* — szintén gyönyörűen dalolva — a bájos és kedves *Nádayné* adta, a csaplóros siránkozó szőszke leányát *Márkus Emília*, *Friczi* németesen ízléslen alakját pedig pezsgő jó kedvének teljességében *Vizvári Gyula*, „domborította”, igen mulatságosan, jól kipárnázott pufók hassal és külön szerephez méltó igyekezettel. Az előadás érdekességét növelte, hogy a jótkony czéla tekintettel a legkisebb szerepeket is nagy művészek vállalták: *Prielle Kornélia* egy falusi öreg asszony pár szavát mondotta el, *Feleki Miklós* egy vén paraszt apró szerepét játszotta, a toborzó huszár-káplár pedig az elegáns szerelmes színész és szalongavállér *Náday Ferencz*-volt, a ki, emlékszem, a tánczban, — melynek élén *Róka Jani*, a híres tánczmeister, huszárruhában gyönyörűen ropta a toborzót — ugyancsak megfogatta a népség szépnembei képviselőit, míg egy oldal-kulisszánál *Feleki*, *Prielle Kornéliával*, — „halkan, öregesen, násznagyosan járta”...

Oh „szép idők, arany napok” — de el is multatok tőlünk! A nemzet csalogánya azonban, *Blaháné* — még mindig köztünk él, ha a színpadról már lépett is. Várszínházi emlékeim közé tartozik egyébként az is, hogy mikor néhány évvel utóbb egy idényen át *Feleki Miklós* próbálkozott a Várszínházzal, mint egy külön társulat igazgatója, *Blaháné* is tagja volt a személyzetnek s népszínmű-

ben, operette-ben egyaránt szerepelt. Két fellépésére emlékezem: egyik a *Kékszakállú hercegnő*-ben, másik a *Tündérlak Magyarhonban* című magyarosított darabban, melyben *Marcza*, a hazatérő *Gyuri* huszár kísérője, egyik legkedvesebb és leghatásosabb szerepe volt, mit a huszár kitűnő személyesítőjével, Tamássyval együtt olyan széles jókedvvel játszott, hogy a közönség leghalványabb részét is magukkal ragadták. Jóízű mókák felejtethetlenné előttem — hát még „Cserebogár” nótájuk méla hangjai! Elmondhatom a költővel:

„...Most is hallom e dalt, elhangzott bár: Cserebogár, sárga cserebogár...”

VII.

Mint említettem, Operánk is volt a Várszínházban, hetenként egyszer, rendszeresen vasárnap, a még akkor a Nemzeti Színházhoz tartozó opera rendes művészeivel és művésznőivel. Természetesen, a nagyobb zenekart vagy kiállítást igénylő operák közül egyik-másik egyáltalában nem kerülhetett színre a kis Várszínházban — mert ha bár adták ott a látványos *Bűvös vadász*-t is, melyben a színpadra becserkésző vadkan s a magasból lehulló saskeselyű minket fiatalabb színházlátogatókat határozottan megrendítette, mégis, ha már opera kellett — a szűk színház kis dobogója az akkor igen népszerű és igazán kedves, úgynevezett „játék-operák” számára volt csak igazán alkalmas. Feledhetetlenül kedves estéket szerzett nekünk a *Fekete dominó*, *Körműves*, *Piccolino*, *Jeanette menyegzője* fülbemászó zenéje.

Ez operák előadó-művész csapatának élén *Nádayné Vidmár Katalin* haladt, ki a Várban óriás népszerűségnek örvendett, a mi nem is csoda. Elragadóan bájos jelenség volt, hangja rendkívül kellemes és szépen iskolázott, játéka bármely drámai színésznek is becsültére válhatott volna s szöveg-kiejtése oly tökéletesen tiszta, érthető és magyaros volt, hogy igazán páriát ritkított. Adta ő *Carmen*-t is és ha élénk temperamentumát nem tudta is a vad cigányleány gyilkos szenvedélyességéig fokozni — alakítása ebben a szerepben is nagyon figyelemreméltó volt s rendkívül tetszésben részesült. A „Helyettem kis virág...” édes dallamát pedig sohasem hallottam azóta annyi finomsággal és bájjal előadva, mint mikor *Faust*-ban — melynek egy felvonását az akkor nagyon kedvelt *Coppélia* balett-el együtt igen sokszor „rántották elő” a Várszínházban — *Nádayné* énekelte *Siebelt* a szerelmes diákok. Vagy *Oszkár*, az *Alarczos bál*-béli apród-fiú, a ki „tudja, de nem mondja” — mily végtelenül csinos és kedves ábrázolóra akadt a népszerű *Nádayné*ben!

Abban az időben jelent meg a színpadon az igen rokonszenves, de játékban még kissé félnék *Ellinger József*, a hőstenor *Ellinger József*nek bájos leánya — a későbbi *Maglaczky* né. A *Carmen*-béli *Micaela* volt egyik legjobb szerepe, melyhez az ő egyszerű megjelenése — halvány kék ruhájában — szerény fellépése és választékos ének-művészete nagyon illett.

Balázs-né Bognár Vilmá-nak — az ismert muzikus, *Bognár Ignác* leányának s a jeles beszélő- és vígjáték-író, *Balázs Sándor* feleségének, egy azóta egészen elfelejtett, de akkor nagyon ünnepeket, külföldön is óriás sikereket aratott énekesnőnek gyönyörű szép szoprán hangját sokszor élvezték — *Mártha*-ban, *Normá*-ban, a *Sevillai borbély*-ban, *Troubadour*-ban, *Lammermoori Lucid*-ban.

Aztán emlékszem-e valaki a *Tannerné Szabó Róza* nevére? Neki egy kissé különös, nem valami hajlékony mezzoszoprán hangja volt és — emlékezetem szerint — az egész tíz esztendő alatt egyetlenegy, de a várban is sokszor játszott szerepe: *Selika*, az *Afriakai nő*-ben. Igen szép asszony volt ez a *Tannerné* — sötétzsinre festett arcával, exotikus jelmezében igazán megkapó jelenség. De én már nagyon is gyakran láttam az *Afriakai nő*-t — ez is olyan minduntalan előszedett hézagpótló opera volt — botfülemmel nagyon is lármásnak találtam s erősen untam, különösen utolsó felvonását, melyet egyetlen, de

JÁSZAI MARI.

nagyon hosszú áriából áll, mit a mérget lehelő virágtól elkabuló és haladókló *Selika* énekel.

Az alt-szerepeket — *Azucéna* cigány-asszonyt a *Troubadour*-ban, *Ulrika* jónőt az *Alarczos bál*-ban, *Brigittát* a *Fekete dominó*-ban *Kvassayné Saxlehner Emma* énekelte szép hangon s nagyon érdekesen, de feltűnően különös ajak-tartással.

A fekete szemű szép olasz leány, *Bartolucci Viktoria* — a későbbi jó magyar asszony, *Pártosné* — melyen zengő gyönyörű hangjával akkortájtban került *Ferrara*-ból operánkhoz. *Margaréthá*-t láttam tőle, *Faust*-ban és *Carmen* című szerepét. Talán egyik szerep sem egészen illett az ő alt-hangjához, de vállalkozása mindkét esetben nagy érdeklődést keltett. Fojtott szenvedélyű *Carmen*-je élelken vitázó összehasonlításra adott alkalmat a közönségnek, közte és *Nádayné* — a parázsló tűz és az eleven láng — között. Én, fiatalos hevemmel, természetesen a lobogó láng pártján voltam.

A hőstenor legtöbbször az öreg *Ellinger* — a lírait a „kis” *Pauli* fújta.

Ellinger a szóban lévő korszakban elérte és jól meghaladta a 60 esztendőt, a kor meg is látszott arcán, megszűntek egyaránt, nagyon reszkető inakkal tudott csak térdre ereszkedni színpadi szerelmese előtt, felkelni meg — különösen a későbbi években — csakis valamelyik játéktársa udvarias támogatásával tudott — hangja azonban elpusztíthatatlannak látszott, érczesen csengett, fényesen ragyogott még akkor is. A *Zsidónő*-ben azonban *Eleázár*-ját zavartalanul élveztük, mert öreges megjelenése ott már mitsmerrontott a hatáson.

Pauli Richárd — a ki, mint *Nádayné* társa, a gyakori víg-operák rendes hőse volt — nagy művészzel, finom és alapos iskolázottsággal, de bizony akkor már erősen megfogyatkozott hanggal énekelte. Még is jegyeztem egyszer *Szilágyi Sándor* bácsi — a Várszínház kedves habitué-je, — hogy „a kis Paulinak jobb lesz lassacskán áttérnie a drámára.” De azért *Budavárnak* mindvégig kedvence volt a választékosan előadó és bár apró termetű, de csinos megjelenésű *Pauli*.

Odry Lehel-t tartottuk a legkülönb magyar baritonistának. Nem lépett fel gyakran — akkor, emlékszem, az a hír járt róla, hogy egy-egy szerep betanulására nagyon sok időre van szüksége — nem is láttam sokszor, de minden alakítására szinte plasztikus hűséggel emlékszem s gyönyörűen bűg, remek színezetű hangja fülembe cseng ma is. Eszményi szépségű ember volt: magas, karcsú, de vállas, arányos termetű, férfiasan szép arccal, mint játékos színész is a legjobbak

VALUTA-SPEKULÁNSOK A BUDAPESTI TŐZSDE ELŐTT.

közül való. Finoman jellegzetes Mephisto volt, — az *Alyajáró*-ban igazán előkelő grófi földesúr — *Mártha*-ban Plumkett-jére emlékszem, a *Fekete dominó*-ban kitűnő megjelenésű lord Elford-jára, a kinek — ha nem tévedek — énekrész alig van a szerepében, jóformán csak próza, mint idegenszerű kiejtés-sel kell a játszóknak mondania. Volt egy még komikusabb szerepe: Bazilio zenemester a *Sevillai borbély*-ban, mely alakítását a várbeliek nagyon szerették és sok alkalommal idéztük szerepéből: „Mit, én sápadt és halálszín?” Több szerepét párhuzamosan más is énekelte — legtöbbször Láng Fülöp — s mikor a műsört olvastuk és olyan opera volt kitűzve, a melyekben *Odry* is énekelhetett, s nagy volt a kíváncsiság, de sőt a szorongás, vajjon csakugyan az elsőrendű baritoncsillag fog-e „feljöni” — vagy csak valamelyik másod-harmadrendű jelenik meg? *Carmen*-ben Escamilla híres „toreador-dal”-át *Odry*-től hallani — nagy lutri-nyereményszámba ment.

A jószívű öreg *Közeghy* volt a mi igen kedves basszistánk, a kin mint Gil Perez-en a kolostor vén kapusán (*Fekete dominó*), — mint lord *Tristan* Micklefort-on (*Mártha*) — mint az aglegény *Don Pasquale*-n, mint *Barkir*-on (*Lalla-Ronkh*), vagy mint *Bartholo* doktor-on (*Sevillai borbély*) igen sokat mulattunk, jókedvűen megfigyelve, hogy mialatt ének közben jobbkezével gesztikulált: négy újat kinyújtotta, de a középsőt erősen begörbítve tartotta — mindig. — Adta *Mephisto*-t is, de akkor — már ne vegye rossz néven derék hű énekesünk megdicsőült szelleme — bosszankodtunk, hogy miért nem a félistenként dicsőített *Odry* adja az ördög e nem buffónak való szerepét?

Ney Dávid akkortájtban lépett át a templomi pályáról — mert úgy tudom, zsidó kántor volt — a színházra, mikor én a Várszínházba jární kezdtem. Egyelőre csak a karban eresztette neki hatalmas basszusát, de pár év mulva már a *Varázsvivola*-ban a főpapot, *Sarastro*-t, hallottuk tőle. Kiejtése nagyon idegenszerű volt, játéka is merev — de olyan gyönyörű basszus-hangot hetedhétországon sem lehetett volna találni, mint a milyen az övé volt. Mozart operájának hangjai sokszor csendültek meg Budavárban — s a kis színházat a *Ney* viharként zúgó és menydörgést zengő hangja majdnem szétvetette. De taps is döngött nyomában — visszhangként — hatalmas! Még egy hatásos szerepére emlékszem *Ney*-nek abból az időből: az egykori zsidó kántor talpig biborban jelent meg, mint *Brogni* kardinális, a *Zsidónő*-ben — s remek basszusát áhítattal hallgattuk.

Miután csak töredékes emlékeztetéseket írok, a legmélyebb basszus köréből hadd ugorjak

vissza megint a magas hős-tenorra s hadd emlékezzem meg pár szóval *Hajós Zsigmond*-ról, a ki meg kálvinista tanítóból lett igen híres, külföldön is sokat járt opera-énekes, egy időben épenséggel a párisi opera tagja — onnét hozta haza őt a honvágy a 80-as évek elején, ő azonban egykori fényes hangjának — sajnos — már csak a romjait hozhatta vissza. Megint szerződött a Nemzeti Színházhoz, melynek évekként azelőtt ünnepelt tagja volt — s fellépett a Várszínházban is. *Romeo és Juliá*-ban láttuk — ő azonban valószínűleg keveset látott a figyelmes közönségből, nem mintha nem lettünk volna sokan a kis nézőtérben, hanem mert észrevehetőleg rendkívül rövidlátó volt s miután a lobogó színpadon veronai ifjút — ha már saját éveinek számát és poczkáját nem vetkőzhetette le — pápaszemmel mégis bajos lett volna játszania, szegény *Hajós-Romeo* csak úgy tapogatózott szerelmes *Juliá* után — az illúzióknak nem kevésbé rovására. Hanem azért megmaradt hangjának melege fel-felmelegítette a mi szívünket is — és taps volt bőven...

Ime — dráma és vígjáték, népszínmű és opera, így váltogatták egymást a Várszínházban, a művészeteknek ebben a kedves kis csarnokában. Hol megindult, hol mosolyogva, — hol feszülten figyelve, hol el-
andalodva, de mindig élvezve hallgattam s hallgattuk ott sokan, ifjak, öregek — igen egyszerű külső körülmények között — az igazi színpadok sokféle megnyilatkozását, melyek hazai és külföldi nagy írók és zeneköltők ihletett lelkéből fakadtak s jeles művészek tolmácsolásában szóltak szíveinkhez. E várszínházi tíz esztendő emlékei több évtized óta élnek, zsongának, visszhangoznak lelkemben s nekem végtelenül jól esett e kedves emlékeket ezekben a sorokban rögzítenem, abban a reményben, hogy így, ha napjaink elmúlnak is és életünk elfoly — ezek az emlékek megmaradnak s talán érdeklődve fog még rajtok elmerengeni egy-egy rajongó színház-búvár, valamelyik későbbi nemzedékből...

VILÁGOSSÁG.

Regény. (Folytatás.)

Írta HENRY BARBUSSE.

Három óra hosszat mentünk a lövészárkok mentén. Három óra hosszat merült el az ember a távoltságba és a magányosságba, befalazta magát az éjszakába, sűrűlva az árnyfalakat a czakunpakkal, néha hirtelen megállítva az út szélületeiben. Úgy látszott, mintha a föld folytonos erőfeszítéseket tenne,

hogy megragadjon, megfojtson minket és néha hirtelenül ránk sujtott. Az ismeretlen síkok felett, a melyekbe mi el voltunk rejtőzve, dördülések remegtették meg a teret. Néha egy-egy röppentyű világította be lágyan az éjjeli szállásokat, megmutatta a kiásott gödör nedves belsejét és láthatóvá tette a masszív árnyak egy sorát, magas terhek alatt görnyedve, botorkálva a fekete zsákutczában, a mely el volt torlaszolva feketeséggel. Mikor két nagy ágyúlövés süvített el, az egész égbolt kivilágítva föl-emelkedett, majd meg újra visszatért helyébe.

— Vigyázat! Föl van fedezve az átjáró! Egy föld-fal emelkedett előttünk. A lövészárkok mintha nem folytatódott volna tovább.

— Miért? — kérdeztem gépiesen.
Megmagyarázták nekem:
— Hát ez csak így van.
És hozzátették:

— Le fogsz hajolni és mászni fogsz.
Az emberek fölmentek a puha lépcsőkön, lehajtott fejjel, egymás után ugrottak ki és futásnak eredtek azon a zónán, a melyet csak maga a sötétség védett. A srappellek vijjogása itt-ott átszagatva és vakítóvá tette a levegőt, rettentően megmutatta, mennyire törekenyek és vérzők vagyunk. Dacára a tagjaimba kúszó fáradtságnak, nekiugrottam minden erőmből, elkeseredetten belekapaszkodva az előttem futó túlterheltest nyomaiba és elfulladva egy szűk folyosóban találtam magamat, futtomban látva a sötét mezőt, a mely csattogott a golyóktól és tele volt kutakkal, némán kinyújtóztott vagy összeguggaszkodott testekkel, fantasztikusan fekete tuskókkal, melyek mint nagy kihavadt üszkők meredtek az égbolt alatt, a melyen végtelenül harcolt a nappal és az éjszaka.

— Azt hiszem, holttesteket láttam, — mondom szakgatott hangon az előttem haladónak.

A bajtárs elneveti magát.
— Persze, te most jössz a faludból, — mondta. — Bizonny itt akad hulla...

Én is nevetek, örömben, hogy átjutottam. Újra menetelnék tovább, egyik a másik után, nehézkesen, beleütközve minduntalan a sír-mélységű árokba, szuszogva a teher alatt, a föld felé húzva a holmik által és előre hajtva akaratum által. A hol az út kétfelé válik, hol balra, hol jobbra fordultunk, valamennyien egymásnak ütődve, a század óriás teste futott vakon a czelja felé.

Utolsójára állottunk meg az éjszaka közepén. Olyan fáradt voltam, hogy térdre rokkadtam a felzött talajra és ott maradtam néhány percig térdelve, jámborul.

Azonnal rám került az örködés sora. A hadnagy odaállított egy lőrés elé. Ráparancsolt, hogy dugjam bele az arcomat a résbe és megmagyarázta, hogy közvetlen előttünk egy fás lejtő van, a melynek alját az ellenség tartja elfoglalva, jobbra pedig háromszáz méternyire a chaunyi út van. „Ott vannak!” Figyelni kellett a kis erdő fekete mélyét és azt a teret, a mely rejtekhelyünket elválasztotta az út fának távoli kerítésétől. Megmondta, mit kell csinálnom, ha valami történik és ott hagyott egész egyedül.

Magamra maradvá borzongtam. A fáradtság üressé tette a fejemet és ránehezedett a szívemre. Közelebb menve a lőréshez, kimeresztettem szememet az ellenséges, a kifürkészhetetlen és gondolatterhes éjszakán át. Úgy tűnt föl nekem, mintha árnyakat látnék mozdulni a síkság olomszínű homályában, az erdő mélyében, mindenütt. Kiszolgáltatta a rémületnek és roppant felelősségem érzésének, alig tudtam elnyomni a félelem egy kiáltását. De nem! Szemem elől eltűntek a sötétség rémületes készülődései és a dolgok mozdulatlansága végül megmutatkozott előttem.

Nem volt már rajtam a hátizsák, sem a kenyeres tarisznya, beleburkolóztam köpenyembe. Csendben maradtam, körülvéve a láthatár széléig a mechanikus háborútól, fejem fölött az eleven mennydörgésekkel. Szép csöndesen megkönnyebbittem, megnyu-

A BÉCSI TŐZSDE HIREK.

SPEKULÁNSOK A BUDAPESTI TŐZSDE ELŐTT.

gosztalt a virrasztás. Nem gondoltam már semmire. Csak néztem, néztem. Nem láttam semmit, nem tudtam semmit.

Két óra elteltével a felváltásomra jövő őriart nyugodt, természetes lépései teljesen magamhoz térítettek. Elmzdultam a helyről, a hova szögezve éreztem magamat és bementem aludni a barlangba.

A barlang nagyon tágas volt, de olyan alacsony, hogy egy helyett négykézláb kellett mászni, hogy át tudjon az ember csúszni göröngyös mennyezete alatt. Tele volt sűrű nedvességgel és emberi testek melegével.

Elterülve helyemen a szalmán, a nyakamat a hátizsákra támasztva, jó érzéssel hűnytam le a szememet. Mikor újra kinyitottam, észrevettem a katonák egy csoportját, a kik körben ülve ugyanaból a tálból ettek, a fejük eltűnt az alacsony mennyezet sötétségében. A tal köré tett lábaik formátlanak, feketék és nedvességtől csepegők voltak, mint a földből kiásott kövek. Közösen ettek, evőszekők nélkül, mindnyájan csak a kezükkel.

A szomszédom készülődött az őrségre. Nem sietett. Tömködte a pipáját, kivett a zsebéből egy gilisztányi hosszú taplót és ezt mondta:

— Te majd csak hat óraker fogsz újra őrségre menni. Ah, de jó neked!

Figyelmesen belekeverte dohánnya vastag füstpamacsait ezeknek a testeknek a kigözülgésébe, a melyek körülöttünk nyújtóztak és hortyogva aludtak. Lábam elé térdelve, hogy elrendezze a holmiját, tanácsot adott nekem.

— Tudod, nem lesz ott semmi. Ott nem történik az emberrel baj. A legrosszabb, a mig az ember odajut. Ez alatt szenvedsz, különösen ha álmos vagy, de utána nyavalyás vagy és aztán nem is emlékszel rá. Legrosszabb a födetlen átjáró. De senki olyan, a kit ismertem, nem sebesült meg ott. Mindig málok. Így van ez két hónap óta, őregek, és mi elmondhatjuk, hogy baj nélkül csináltuk a háborút.

Hajnalkán megint elfoglaltam őrhelyemet a lőrésnél. Egész közel a kis erdő lejtőjén a csupasz bokrok és ágak vízecseppekkel vannak szegélyezve. Előtte a halál mezején, a hol a lövedékek örök hullása ép olyan meg nem különböztethető, mint nappal a világozás, a mező olyan, mint minden mező, az út, mint minden út. Az ember idővel felismer néhány holttestet, de sajátágon kisinyi dolog egy holttest egy mezőn, egy eszokor közőmből virág, a melyet a kis fűszálak is elfodnek.

Igy teltek el a napok, hetek, hónapok:

négy nap az első vonalban, kimerítő oda-
menetel és visszatérés, egyhangú őrségek, a síkságra nyíló rés, csupasz környezet hű-
nözisa és a várakozás elhagyatottsága; ez-
után négy napi pihenő, tele menetelésekkel, szemlékkel, a holmik és az utak tisztogatá-
sával, nagyon szigorú szabályokkal, a melyek gondoskodnak a büntetés minden eshetőségé-
ről, ezerféle instrukciók, a melyekbe az ember beleütközött minden mozdulatával; a jelentések elvont, utópikus, optimista frázisainak litániaja és egy kapitány, a ki mindenek fölött a kétszáz töltennyel és a tartalék-
eleséggel törődött. Az ezrednek nem volt vesztesége, majdnem semmi: egy-egy sebesült, néha egy-két halott, a mit úgy jelentettek, mint véletlen baleseteket. Mind-
össze nagy fáradalmaknak voltunk kitéve és a fáradalmak elmúlnak, a hogy jöttek. A katonák, mindent összevéve, azt mondták, hogy ez béke-időbeli élet.

Marie ezt írta: „kedvesen beszéltek rólad *Piotéknál*”, vagy: „a *Tronyson*-fiú hadnagy lett”, vagy: „ha te tudnád, mi minden ravaszsággal rejtek el az aranyat, mikor olyan nagyon követeli a hatóság”, vagy pedig: „minden egyformán megy mindig”.

Egyszer a harcvonalról visszatérve, a mint beérkeztünk a megszokott faluba, itt nem állottunk meg, nagy elkeseredésére az embereknek, a kik a végsőig ki voltak merülve, a melyek körülöttünk nyújtóztak és hortyogva aludtak. Lábam elé térdelve, hogy elrendezze a holmiját, tanácsot adott nekem.

— Tudod, nem lesz ott semmi. Ott nem történik az emberrel baj. A legrosszabb, a mig az ember odajut. Ez alatt szenvedsz, különösen ha álmos vagy, de utána nyavalyás vagy és aztán nem is emlékszel rá. Legrosszabb a födetlen átjáró. De senki olyan, a kit ismertem, nem sebesült meg ott. Mindig málok. Így van ez két hónap óta, őregek, és mi elmondhatjuk, hogy baj nélkül csináltuk a háborút.

Igy teltek el a napok, hetek, hónapok:

PÁR SZÁZALÉKOS VÉLEMÉNYKÜLÖNSÉG.

indulattal, de számukra én is csak egy voltam a sok közül. A front mögötti munkák szünetében kelletlenül csatagoltam, megfosztva énemtől a nyomorúságos közkatona-
egyenruha által, a kit mindenki tegezhet s a kin nem állnak meg a nő szemek, melyeket a sarzsik vonnak magukra.

En nem leszek tiszt, mint a *Tompson*-fiú. Az én szektoromban ez nem megy olyan könnyen, mint az övében. Ehhez olyan dolgoknak kellene történniök, a melyek nem történnék meg. De szerettem volna, ha beszoztanak az irodába. Mások ültek ott, a kik nem voltak annyira hívatva erre a munkára, mint én. Úgy éreztem magamat, mint egy igazságtalanság áldozata.

Egy reggel szemtő-szemben találtam magamat *Termite*-tel, az öreg czimborával, *Brishille* büntársával, a ki mint hadi önkéntes jött a századhoz.

Mindig vézna volt és nyavalyás testű, még uniformisban is. Új sapkája ócskának látszott és a cipőjét mintha fordítva húzta volna fel, a régi hűnyorgató arca volt, szöröktől fekete arccsal s a hangja rekedt volt. Mindazáltal szívesen fogadtam, önkéntes beállításával jóvátette a múltját. Vissza-
élt a helyzetével, a mennyiben tegezett engem. Beszéltem neki *Viviers*-ről és még azt a hírt is közöltem vele, a melyet *Marie* írt meg nekem: *Joseph Boréos* úr letette a csendőrtiszt vizsgát.

Az orrvadász nem vetkezte le teljesen a régi valóját: oldalról nézett rám, fölemelte a levegőbe megsebesült öklét, a melyről nagy rízlap függött le, a melyre személynazonosságának adatai voltak rávésva. A gazdag és az úr elleni gyűlölet újra feltűnt szörös és zárkózott arcán:

— Ezek az átkozott nacionalisták — morgogta. — Egyebet sem tett, mint hogy teletömte az emberek fejét revanchessal, szította a gyűlöletet a Hazafiak Ligájával és katonai parádékkal, szónoklatokkal és ujságokkal és mikor itt az ő háborújuk, akkor azt mondják: „eredj te harcolni!”

— Akárhány közülük esedett az első sorban. Többet is tettek a köteleességüknél.

Forradalmári roszhiszeműségével a kis ember ezt nem akarta elismerni.

— Nem. Ezek csak a köteleességüket tették, semmi többet.

Próbáltam érvelni *Joseph* úr gyöngye szerzetével, de ez előtt a szörös arczú nyavalyás előtt, a ki otthon maradtott volna, mégse tettem. Máskülönbön elhatároztam, hogy nem állok vele többet szóba azokról a dolgokról, a melyekben, éreztem, tele van

keserű ellenséges indulattal és mindig kész haragni.

Lehetett látni, hogy Marcassin oldalról folyton szemmel tart bennünket. Új, passzományos személyisége tökéletesen elfődte emlékemben a nyegle Petrolus alakját. Sőt úgy láttuk, hogy napról-napra okosabb lesz; már hibát se ejtett beszédjében.

Három ember helyett dolgozott; koczkázta az életét és mindig talált alkalmat, hogy kitüntesse magát; ahányszor csak járőr indult ki éjszaka a nagy, kopár temetőbe, miket az élők árka vettek körül, — ő mindig ott volt.

De végre is elhúzta a száját: nincs lelkesedés az emberekben! — mondogatta; és elkedvetlenedett. A terhes erőtleni munkálatok, hű remények és csalódások idején, metsző, jeges esőben dühösen kiabálta válszól a nyomorúságokra:

— Hát nem látjátok, hogy mindez Franciaországról van? A keserves Uristenit!... Abban a percben, mikor a hazáról van szó!

Egy reggel, mikor visszajöttünk a futóárkokból, — szürke árnyak a szürke időben, — egy rövid pihenő utolsó percében az egyik baka, a fáradtságtól lihegve ki-fakadt:

— Torkig vagyok már ezzel a...

Az őrmester feléje ugrott:

— Nem szégyelled magad, te disznó. Azt hiszed, Franciaország nem ér meg annyit, mint a te piszkos pofád, meg a többiek itt!?

A másik, kiegyenesedve és csuklóiban sajgó kínoktól gyötörve, összerándult.

— Ej, mit! Franciaország... ez a francziák, az emberek, — morogta maga elé.

És pajtása, ki a sorban mellette állott s kinek csontját már szintén tűkkel szurdalta a fáradtság, közbeszólt:

— Bizony, bizony, utóvégre mégis az ember a haza...

— Ordög és pokol! — förmedt rájuk az őrmester, — Franciaország Franciaország, és semmi más! Te meg csak egy barom vagy, — meg te is!

A katona azonban, mialatt rángatva csiabálta hátára a zsákját, az altiszt támadó fellépésére kissé elhalkulva, de azért makacsul kapaszkodva eszméjébe, sziszegő nyögések közt mormogta tovább:

— Az emberek... mégis csak belőlük van az emberiség... És ezt akarják lehozni?...

Marcassin a hidegen permeterző esőben nyargalni kezdett a menetelő oszlop mellett, kiabálva és reszketve a felindulástól:

— Kópók az emberiségre; és az igazságra is... kópók rá! Ismerjük az eszméidet: egyetemesség, 1789; pokolba velük! Most csak egy dolog számít a világon: a haza dicsősége! Eldöngetni a boche-okat és visszakapni Elzászt meg az aranyainkat: ezért kell előre menned, és ez az egész. Ez egyszer így van s vége a beszédnek! Világos és egyszerű, még ilyen hülyének is, mint te vagy. S ha nem érted meg, az onnan van, hogy a te disznó pofád nem képes meglátni az ideált, — vagy mert szociálista vagy és megfogtad!

(Folytatása következik.)

felosztását. Napjaink történetében néhány nem érdektelen dokumentumot ad a kis könyv, melynek írója igyekezett tárgyilagosan, állásfoglalás nélkül említeni, a mi adatot összeszerzett.

A mikor az asszony ideges. A Vigszínház legfrissebb újdonságának a címe ez s két hollandi író, Rossem és Soesman műve. Eddig a hollandi irodalomból, a mely nálunk általában meglehetősen kevésbé ismeretes, csupán Heijermans egyik drámája került színpadra s nem mondhatjuk, hogy a két új hollandi író műve valamiféle bepillantást adna nemzetünk irodalmi szellemébe. Vigjátékunk annak a nemzetközi színpadi irodalomnak a terméke, a mely a francia dráma formáiból kiindulva s a nagyvárosok közönségének nemzetközi izlésére támaszkodva, mindenütt egyforma termékekkel kedveskedik s legfeljebb némi halvány helyi színezettel val hazájára. Ebben az esetben még a helyi színezet sincs meg, ha csak nem a hollandias stílusú butorkban, a melyeket a rendező a színpadra tett. A téma egészen nemzetközi: a Freud-féle psychoanalitikus gyógyító-mód kifigurázása révén annak a megmutatása, hogy egy csepp eleven élet mindig győzedelmeskedik megannyi élettelen könyv-tudományon. Ezt világitja meg a darab a fiatal özvegy történetében, a ki beleszeret a freudista ideggyógyosba s hogy megkaparintsa, betegnek tettei magát, addig jár hozzá kezelésre, a míg az orvos valóságos komoly betegnek tartja. A kibonyolódás az ebből keletkező bohózatos bonyodalomból aztán az, hogy a végén nagy bajjal megértetik az orvossal, mennyire nem ért ő az élethez, milyen együgyű a tudományossága s főleg, hogy az egyedüli észszerű

dolog, a mit tehet, hogy elveszi az özvegyet. A mindössze négy szereplő közt lefolyó darabot a Vigszínházban szokott triss tempójú előadásban játszzák s ez a játék többet tesz a hatásáért, mint a szerzők többnyire erőltetett és nem mindig csattanós elméssége. Tanay Friyes finom karikatura-rajzoló művészete, Haraszthy Hermin vaszkos humora, Góthné és Góth már-már művészet-számba menő rutinja sokkal nagyobb érdekességei az előadásnak, mint maga a darab. A fordító, Lakatos László szintén részt vehetett magának a sikerből, ha lesz.

Az olvasóhoz!

Lapunk október 19-én újra megindulván, az esztendő hátralévő idejére

új előfizetést nyitunk.

Ebben az évben hat számunk fog megjelenni. E hat szám

előfizetési ára 15 korona.

Kérjük olvasóinkat, szíveskedjenek előfizetési díjaikat kiadóhivatalunknak mielőbb be- küldeni, hogy az expedicióról gondoskodni tudjunk.

A „Vasárnapi Ujság” kiadóhivatala Budapest IV., Egyetem-utca 4.

NEMZETI SAKKFELADVÁNY-VERSENY.

A «Vasárnapi Ujság» egy régi sakkbarát adományából ezennel 250 korona összegű pályadíjat tűz ki 2 lépéses feladványokra. A feltételek a következők:

- 1. Csak 2 lépéses, direkt mattra kidoigozott feladványok pályázhatnak. 2. A versenyben csak magyar állampolgárok vehetnek részt. 3. Minden versenyző legfeljebb 3 pályaművet küldhet be. 4. A feladványokhoz a megfejtés és lehetőleg diagram is mellékelendő. 5. Csak eredeti, eddig még sehol közzé nem tett feladványok pályázhatnak.

A pályaművek a szerző nevét és lakását tartalmazó jellegű, zárt boríték kíséretében 1920 február utolsó napjáig a «Vasárnapi Ujság» szerkesztőségébe (Budapest, IV., Vármegye-utca 11.) küldendők.

A bíráló bizottság, a mely a «Vasárnapi Ujság» sakkrovatának vezetőjéből, továbbá Abonyi István és Havasi Artur urakból, a «Budapesti Sakkör» tagjaiból áll, 1920 április havában fog a pályaművekről dönten.

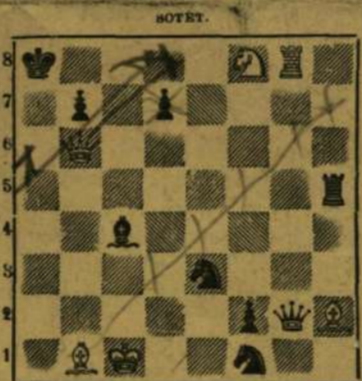
Az I. díj 150 korona, a II. és III. díj egyenkint 50-50 korona bankjegyekben.

A nyertes pályaműveket a «Vasárnapi Ujság»-nak van joga először közölni. Ugyancsak joga a «Vasárnapi Ujság»-nak, hogy sakkrovatában a több pályamű bármelyikét is felhasználhassa.

A «Vasárnapi Ujság» szerkesztősége.

SAKKJÁTÉK.

3141. számú feladvány Korohmáros Andrásról.

Világos indul és a második lépésre mattot ad.

HALÁLOZÁSOK.

Elhunytak a közlebbi napokban: Horóth György nagykanizsai kegyesrendi főgimnáziumi igazgató és háziőnk 62 éves korában. — Paduch József pénzügyminisztériumi miniszteri tanácsos, a III. oszt. vaskorona-rend és a Ferencz József-rend lovagja 62 éves korában Budapesten. — Wolf Ágoston felszentelt áldozópap, leánygimnáziumi igazgató, a közoktatásügyi tanács tagja stb. 57 éves korában, Budapesten.

Dr. Melly Béláné, sz. König Mária, dr. Melly Béla fővárosi árvaszéki elnök neje, Budapesten. — Özv. Nemeskuthi Rexa Pálné sz. Nemes Peregriny Gizella a nyitramegyei Csejthén, 75 éves korában.

Szerkesztői üzenetek.

A majorban. Néhány vonást a falusi életből jól megfogott, de az egész munkának nincs megfogható magva s azért szétfoszlik minden az olvasó előtt.

S. S. Budapest. Legutóbbi számunk irodalmi rovatának Az elsodort falu című regényéről szóló cikkébe értelemzavaró sajtóhiba csúszott be. A cikk vége felé „Nagy Endre politikai költészetének parafrazisa” helyett ez olvasandó: Ady Endre politikai költészetének parafrazisa.

KÉPTALÁNY.

A «Vasárnapi Ujság» 23-ik számában megjelent képtalány megfejtése: Munkásság és tisztaság, ke- összefűző tulajdonság.

Felölös szerkesztő: HOITSY PÁL. Szerkesztőségi iroda: IV., Vármegye-utca 11. Lapkiadó tulajdonos: Franklin-Társulat IV., Egyetem-u. 4.

REGI vagy törött HANGLEMEZETEK legmagasabb áron vesszünk 215 WÄGNER (Hangszer-király) BUDAPEST, József-körút 15. Főlk: Rásál-u. 19.

VASÁRNAPI UJSÁG

31. SZÁM. 1919. (66. ÉVFOLYAM.)

SZERKESZTŐ HOITSY PÁL

BUDAPEST, NOVEMBER HÓ 30.

Szerkesztőségi iroda: IV. Vármegye-utca 11. Kiadóhivatal: IV. Egyetem-utca 4.

Előfizetési ára: Októbertől december végeig 15 korona. Egyes szám ára 2 korona.

Külföldi előfizetésekhöz a postailag meg-állapított viteldíj is csatolandó.

A MAGYAR NEMZETI HADSEREG BEVONULÁSA BUDAPESTRE. — HORTHY MIKLÓS FŐVEZÉR VEZÉRKARÁVAL AZ ORSZÁGHÁZ-TÉREN.

LECCJABONKOR TÖRTÉNET MŰZLUM KÖNYVTÁRA

IRODALOM ÉS MŰVÉSZET.

Magyar írók. Irodalmi tanulmányok és tollrajzok. Schöpplin Aladár ily című könyve, a melynek első kiadása két évvel ezelőtt nagy érdeklődést és elismerést keltett, most második kiadásban is megjelent. Az egyetlen könyv, a mely a modern magyar irodalom főbb jelenségeit és alakjait tárgyalja a nálunk szokásos pártoskodás nélkül, igazságot szolgáltatva minden irodalmi iránynak s nyilván ez is tényezője volt szokatlan sikerének. A második kiadás tartalma teljesen azonos az elsővel. A Nyugat kiadásában megjelent 15 ives kötet ára 18 korona.

A szegedi kormányról, a mely a proletár-diktatura alatt alakult és nagy küzdelmek, tömérdek bántó nehézség között működött, könyvet irt Pál Jobb. Szegeden szerzett adatok alapján mondja el a kormány megalakulását, kísérletezéseit, balsikereit és terveit, a proletár-diktatura utáni